

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародних економічних відносин

Допускається до захисту
Зав. кафедри міжнародних економічних відносин
І.М. Грабинський
«___»_____2022 р.

МАЦЬКОВИЧ СОЛОМІЯ ВАСИЛІВНА

**ЕКОЛОГІЧНИЙ ФАКТОР, ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК ВПЛИВУ НА
МАКРОЕКОНОМІЧНУ СТАБІЛЬНІСТЬ КРАЇН СВІТУ**

Магістерська робота

Спеціальність 292 – Міжнародні економічні відносини (освітньо-професійна
програма – «Міжнародний менеджмент»)

Науковий керівник:
доктор економічних
наук, доцент кафедри
міжнародних
економічних відносин
Огінок Соломія Василівна

Львів – 2022

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародних економічних відносин

Пояснювальна записка

до магістерської роботи
магістр, напрям підготовки 292 – міжнародні економічні відносини
(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему «Екологічний фактор, як основний чинник впливу на макроекономічну стабільність країн світу»

Виконала: студентка 2 курсу,
групи МВЕ-21м
напряму підготовки
292 – міжнародні економічні
відносини
(шифр і назва напряму підготовки, спеціальності)

Мацькович С.В.

(прізвище та ініціали)

Керівник доц. Огінок С.В.

(прізвище та ініціали)

Рецензент доц. Єлейко І.В.

(прізвище та ініціали)

Львів – 2022

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ІВАНА ФРАНКА

Факультет міжнародних відносин

Кафедра міжнародних економічних відносин

Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр

(шифр і назва)

Напрямок підготовки 292 Міжнародні економічні відносини

(шифр і назва)

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин

проф. Грабинський І.М.

“ ” 2022 року

ЗАВДАННЯ НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Мацькович Соломія Василівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Екологічний фактор, як основний чинник впливу на макроекономічну стабільність країн світу»

керівник роботи доцент Огінок Соломія Василівна,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені Вченою радою факультету від “15” червня 2022 року № 12

2. Строк подання студентом роботи 09.12.2022 р.

3. Вихідні дані до роботи дані з офіційних сайтів World bank group, The Global Economy, OECD Data, Bloomberg, IMF

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): теоретико-методологічні засади дослідження екологічних наслідків впливу на макроекономічну стабільність, оцінка впливу екологічного фактора для міжнародної торгівлі, оцінка впливу екологічного фактора на торгівлю між країнами Європейського Союзу

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): 2 рисунка, 11 таблиць

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1.			
2.			
3.			
4.			

7. Дата видачі завдання

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної (дипломної) роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Написання 1-го розділу роботи	05.09.2022	
2.	Написання 2-го розділу роботи	05.10.2022	
3.	Написання 3-го розділу роботи	04.11.2022	
4.	Написання вступу і висновків до роботи	15.11.2022	
5.	Здача готової роботи на кафедрі	21.11.2022	
6.	Попередній захист на кафедрі	29.11.2022	
7.	Перевірка відповідності оформлення роботи встановленим вимогам	01-05.12.2022	
8.	Подання завершеної опалітуреної роботи до Державної екзаменаційної комісії	09.12.2022	

Студент _____
(підпис)

Мацькович С.В.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____
(підпис)

Огінок С.В.
(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ НАСЛІДКІВ ВПЛИВУ НА МАКРОЕКОНОМІЧНУ СТАБІЛЬНІСТЬ	6
1.1. Екологічні орієнтири у соціально-економічних процесів у макроекономічному розвитку країн світу.....	6
1.2. Економічна складова еколого-економічної взаємодії та її особливості.....	13
1.3. Сутність, проблеми та напрямки екологізації світової економіки	18
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ВПЛИВУ ЕКОЛОГІЧНОГО ФАКТОРА ДЛЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ	34
2.1 Сучасні еколого-економічні проблеми Європейського союзу	34
2.2. Аналіз еколого-економічних проблем на торгівлю між країнами ЄС	46
2.3. Екологічна політика ЄС як приклад системи міжнародного екологічного управління	58
РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ ЕКОЛОГІЧНОГО ФАКТОРА НА ТОРГІВЛЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	64
3.1. Сучасні еколого-економічні проблеми України.....	64
3.2. Вплив еколого-економічних проблем на зовнішню торгівлю між Україною та ЄС	70
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	83

ВСТУП

В даний час суспільство приходять до розуміння того, що економічна діяльність є лише частиною загальнолюдської діяльності та економічний розвиток повинен розглядатися в рамках більш широкої концепції суспільного розвитку. Людство зіткнулося з комплексом проблем, від вирішення яких залежить подальший соціально-економічний прогрес, існування цивілізації.

Актуальність екологічного фактору розвитку суспільства зумовлена дією цілого ряду факторів, до основних з яких відносяться:

1. Різке прискорення процесів суспільного розвитку. Таке прискорення наочно виявило себе вже в перші десятиліття ХХ століття. Ще більш очевидним воно стало у другій половині століття. Причиною прискореного розвитку соціально-економічних процесів, є науково-технічний прогрес;

2. Зростання чисельності населення Землі. Це поставило перед людством ряд проблем, перш за все, проблему забезпечення продовольством та іншими засобами існування. Одночасно загострилися екологічні проблеми, пов'язані з умовами людського співжиття.

3. Проблема ядерної зброї і ядерної катастрофи. Ці деякі інші проблеми зачіпають не тільки окремо взяті регіони або країни, а й людство в цілому.

Метою роботи є розгляд екологічного фактору як основного чинника впливу на економіку в контексті міжнародних відносин. Об'єктом дослідження є екологічні фактори. Предметом дослідження - аналіз впливу екологічних факторів на добробут країн світу.

Відповідно до поставленої мети, об'єктом, предметом дослідження були поставлені наступні завдання:

- 1) розгляд видів екологічних проблем і причин їх виникнення;
- 2) проаналізувати вплив екологічного фактора на розвиток світової економіки ЄС;
- 3) розглянути співпраці країн у вирішенні еколого-економічних проблем ЄС;
- 4) розглянути участь ЄС у вирішенні глобальних економічних проблем.

Вирішення екологічних проблем вимагає дотримання певних моральних норм, що дозволяють співвіднести все зростаючі потреби людини з можливостями планети їх задовольнити. Ряд учених справедливо вважають, що необхідний перехід всієї земної спільноти від тупикового техногенно-споживчого до нового духовно-екологічного типу цивілізаційного існування. Його суть в тому, що науково-технічний прогрес, виробництво матеріальних товарів та послуг, політичні та фінансово-економічні інтереси повинні бути не метою, а лише засобом гармонізації відносин між суспільством і природою, підмогою для затвердження вищих ідеалів людського існування: нескінченного пізнання, всебічного творчого розвитку і морального вдосконалення.

Методологічну основу дослідження складає сукупність таких методів і прийомів наукового пізнання: метод аналізу дозволив провести аналіз сучасних еколого-економічних проблем Європейського Союзу; розкрити вплив еколого-економічних проблем на торгівлю між країнами Європейського Союзу; проаналізувати вплив еколого-економічних проблем на зовнішню торгівлю між Україною та Європейським Союзом. За допомогою формально-юридичного методу запропоновано розв'язання задань в частині удосконалення зовнішньої торгівлі між ЄС та Україною.

Дослідження питань екологізації процесу міжнародної торговельної співпраці присвячені праці зарубіжних учених таких як Андерсон К., Дейлі Г., Есті Д., Ерліх П., Нордстром Х., Раушер М., Стівенс С., Уолтер І., Фарлей Дж. та інші.

Структура магістерської роботи зумовлена метою, предметом і завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ НАСЛІДКІВ ВПЛИВУ НА МАКРОЕКОНОМІЧНУ СТАБІЛЬНІСТЬ

1.1. Екологічні орієнтири у соціально-економічних процесів у макроекономічному розвитку країн світу

Економічне зростання, як і вся діяльність людини, повинно відбуватися в екологічних межах. Можна трактувати економіку як дочірню компанію навколишнього середовища. Коли наш попит на ресурси та екологічні послуги починає випереджати можливості планети їх надавати, тоді проблеми, які ми накопичуємо для себе, стають надзвичайно серйозними. Ми досягли цієї точки і вийшли за її межі.

Основна причина - це спосіб життя, який не входить у стан довгострокового здоров'я планети. Класична економічна теорія говорить нам, що існує прямий зв'язок між матеріальним багатством і людським щастям. Однак реальність здається більш складною. Коли нація вже достатньо розвинена і заможна, подальше прагнення до активного економічного зростання може призвести до погіршення якості життя навіть тоді, коли ключові макроекономічні показники свідчать про покращення життєвого рівня.

Сьогодні необхідно переосмислити те, як ми вимірюємо прогрес розвитку країн. Адже для того аби подолати наслідки неправильного використання планети, нам також потрібно взяти на себе зобов'язання не лише економічного, а й соціального та екологічного зростання.

Термін "екологія" походить від грецького слова *oikos*, що означає дім, помешкання та *logos* - наука. Вперше цей термін було використано у 1864 р. німецьким вченим та біологом Ернстом Геккелем. Загалом екологію можна

трактувати як науку про взаємовідносини живих організмів між собою та навколишнім середовищем. Згодом даний біологічний термін почав активно використовуватися представниками різних галузей [1].

В той час як термін економіка походить від грецького слова *oikonomike*, що буквально означає мистецтво ведення домашнього господарства. Її можна пояснити як науку, яка вивчає, як суспільство використовує обмежені ресурси, щоб виробляти товари та послуги, і розподіляє їх серед людей [2].

За часів розвитку екології, як науки, відбувалась поступова еволюція людства, від стану виживання, до теперішнього стану, де кожен дбає лише про свої інтереси та задоволення потреб, постійно використовуючи вичерпні ресурси планети. Тут вже не беруться до уваги закони природи, наслідки, які виникають внаслідок експлуатації природних ресурсів. Адже для забезпечення високого рівня виробництва та отримання надприбутків, використовуються технології, які спричиняють великий рівень забруднення довкілля та завдають збитків природі і людині.

Рисунок 1.3 Взаємозв'язок екології та економіки

Джерело:[3].

Сьогодні виникає загроза кліматичних аномалій, поширюються невідомі хвороби, невпинно зростає рівень смертності людей працездатного віку. Саме тому особливої актуальності набуває вивчення взаємозв'язків екології та економіки, а також розуміння еколого-економічних цінностей суспільства.

Також відношення економіки та екології можна розглядати з двох альтернативних позицій:

- негативний вплив економіки на природу – який полягає у руйнівних екологічних наслідках та загрозі глобальної екологічної кризи;
- позитивний вплив економіки на природу – який полягає у збереженні довкілля, шляхом інвестування в охорону навколишнього середовища [4].

У 2005 році було проведено оцінювання екосистеми тисячоліття ООН, де було підсумовано, що люди активно зловживають природними ресурсами, річками, океанами, ґрунтами та лісами цієї планети. За останні 50 років, люди змінили екосистему швидше та масштабніше, ніж за будь-який період історії людства, значною мірою для задоволення швидко зростаючих потреб у їжі, прісній воді, деревині, волокні та паливі. Це призвело до значної і певною мірою незворотної втрати різноманітності життя на Землі.

Були наведені наступні факти:

- 1) від 10 до 30% усіх видів ссавців, птахів та земноводних наразі під загрозою вимирання;
- 2) 60% екосистем світу були деградовані людським впливом;
- 3) 20% світових коралів були втрачені лише за останні 20 років;
- 4) 50% екосистем водно-болотних угідь світу були знищені за останні п'ять десятиліть;
- 5) з 1945 року в сільське господарство було перетворено більше диких земель, ніж у 18-19 століттях разом;
- 6) світовий рибний ресурс та прісноводні ресурси вже настільки деградовані, що вони не можуть утримати нинішню людську популяцію, не кажучи вже про прогнозоване майбутнє збільшення;

7) до 70% річок найбільшої країни світу – Китаю – мертві або вмирають[5].

Еколого-економічні цінності суспільства базуються на підходах і досягненнях різних наукових шкіл і дисциплін, та комплексному підході до економічної діяльності у контексті її взаємодії із природним середовищем та людськими спільнотами.

Основним завданням еколого-економічного напрямку є забезпечення сталого економічного розвитку разом з підтриманням цілісності біосфери як середовища життя і діяльності людини.

На основі еколого-економічних цінностей формується така наука як “екологічна економіка”, термін що був вперше вжитий у 1989 році у публікації “Концепція екологічної економіки” (Blueprint for a Green economy), яка була присвячена економічному обґрунтуванню концепції сталого розвитку. Ця публікація була зроблена групою провідних вчених та економістів на замовлення Британського уряду. Метою цієї публікації було надання консультацій уряду щодо переходу до концепції сталого розвитку та його наслідків[6].

Екологічна економіка прагне зобразити зовнішні екологічні наслідки та витрати економіки та запропонувати рішення для зменшення або усунення цих витрат для кращого управління природними ресурсами та сприяння соціальному добробуту. На відміну від традиційної економіки, яка зосереджена на приватній власності, екологічна економіка в першу чергу стосується управління загальною або громадською власністю, наприклад, озерами, річками, та парками.

Екологічна або “зелена” економіка визначається Програмою ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) як така, що призводить до “покращення добробуту людини та соціальної справедливості, одночасно значно зменшуючи екологічні ризики та екологічні дефіцити» або «низьковуглецева, ресурсоефективна та соціально інтегрована економіка” [7].

ЮНЕП у своїй розширеній версії визначив зелену економіку як таку, в якій “зростання доходів та зайнятості населення має спричинятись державними та

приватними інвестиціями, які зменшують викиди вуглецю та забруднення, підвищують ефективність використання енергії та ресурсів та запобігають втраті біорізноманіття” [8].

Зелена економіка визначається як економіка, яка спрямована на зменшення екологічних ризиків та екологічних дефіцитів, і має на меті сталий розвиток без погіршення стану навколишнього середовища.

Для зеленої економіки, економіка повинна бути не тільки ефективною, але й справедливою. Справедливість передбачає визнання глобальних та загальнодержавних рівнів власного капіталу, особливо для забезпечення справедливого переходу до низьковуглецевої економіки.

Міжнародна торгова палата (ІСС) визначає екологічну економіку як економіку, в якій економічне зростання та екологічна відповідальність працюють разом, взаємно підсилюючи, підтримуючи прогрес у соціальному розвитку [9].

Проте, не існує стандартного узгодженого визначення зеленої економіки. Зелену економіку можна розглядати як альтернативне бачення зростання та розвитку, яке може генерувати зростання та покращення в житті людей способами, що відповідають сталому розвитку. Зелена економіка сприяє підтримці та просуванню економічного, екологічного та соціального добробуту.

Економіка навколишнього середовища функціонує на основі теорії “ринкової невдачі”. Простіше кажучи, проблеми ринку виникають тоді, коли він не в змозі ефективно розподілити обмежені ресурси таким чином, щоб найбільше приносити користь суспільству. Екологічні економісти намагаються виправити таку неефективність шляхом встановлення екологічних норм, квот на забруднення та майнових прав, щоб постачальники ринку могли ставати багатшими, не впливаючи негативно на екологію планети [10].

На думку В.О. Власенко, екологічна економіка – це модель економічного розвитку, яка приводить до підвищення добробуту людей, економічного зростання й зміцнення соціальної справедливості за одночасного зниження ризиків для довкілля та дефіциту природних ресурсів [11].

Згідно з думкою Л.Г. Мельник, екологічна економіка – галузь знань, що вивчає взаємозв'язки між природними та економічними системами, на основі поєднання ресурсів економіки з економікою природокористування й галузями традиційної екології [12].

Згідно з баченням Л.О. Згалат-Лозинської, екологічна економіка - це молода наукова дисципліна, що відкриває нові напрями досліджень для прийняття науково обґрунтованих рішень із фінансування, планування, законодавчо-нормативного забезпечення та керування соціально-економічними процесами в цілому і в галузі природокористування зокрема [13].

Загалом, екологічну економіку можна вважати відносно новим напрямом досліджень, який вивчає взаємовідносини між природними екосистемами та економічними системами для побудови сталого майбутнього [14].

Таким чином, екологічна економіка базується на таких основних еколого-економічних принципах:

- 1) формування нових напрямів економічної діяльності, пов'язаних зі збереженням довкілля;
- 2) раціональним використанням природних, енергетичних ресурсів;
- 3) зниження викидів парникових газів;
- 4) впровадження еко-технологій;
- 5) переробка та утилізація відходів;
- 6) виробництво екологічно сприятливої продукції, що приносить дохід та знижує негативний вплив на навколишнє середовище.

Саме тому екологічна економіка розглядає зростання з позиції збільшення використання енергії та ресурсів екосистеми планети та збільшення генерації відходів та забруднення. Будь-яке зростання має свою ціну, і воно не може бути постійним. Тому суспільство повинно перейти від зростання до розвитку та модернізації, що базується на збільшенні рівня задоволення потреб людства при використанні незмінної кількості ресурсів та природної енергії.

Сьогодні можна спостерігати те, що бізнес отримує конкурентні переваги за рахунок погіршення стану довкілля та здоров'я людей. В умовах глобалізації

це відбувається і на міжнародному рівні. Країни з нижчими екологічними вимогами до промисловості та виробництва можуть постійно збільшувати свою частку на ринку, за рахунок нераціонального використання ресурсів, які приносять шкоду навколишньому середовищу.

Метою політики будь-якого уряду з позиції екологічної економіки повинно бути забезпечення такого рівня розвитку економіки, за якого буде забезпечуватися максимальна прибутковість при справедливому розподілі благ та ефективному використанню ресурсів.

Екологізація економіки повинна бути зосереджена на досягненні трьох еколого-економічних завдань:

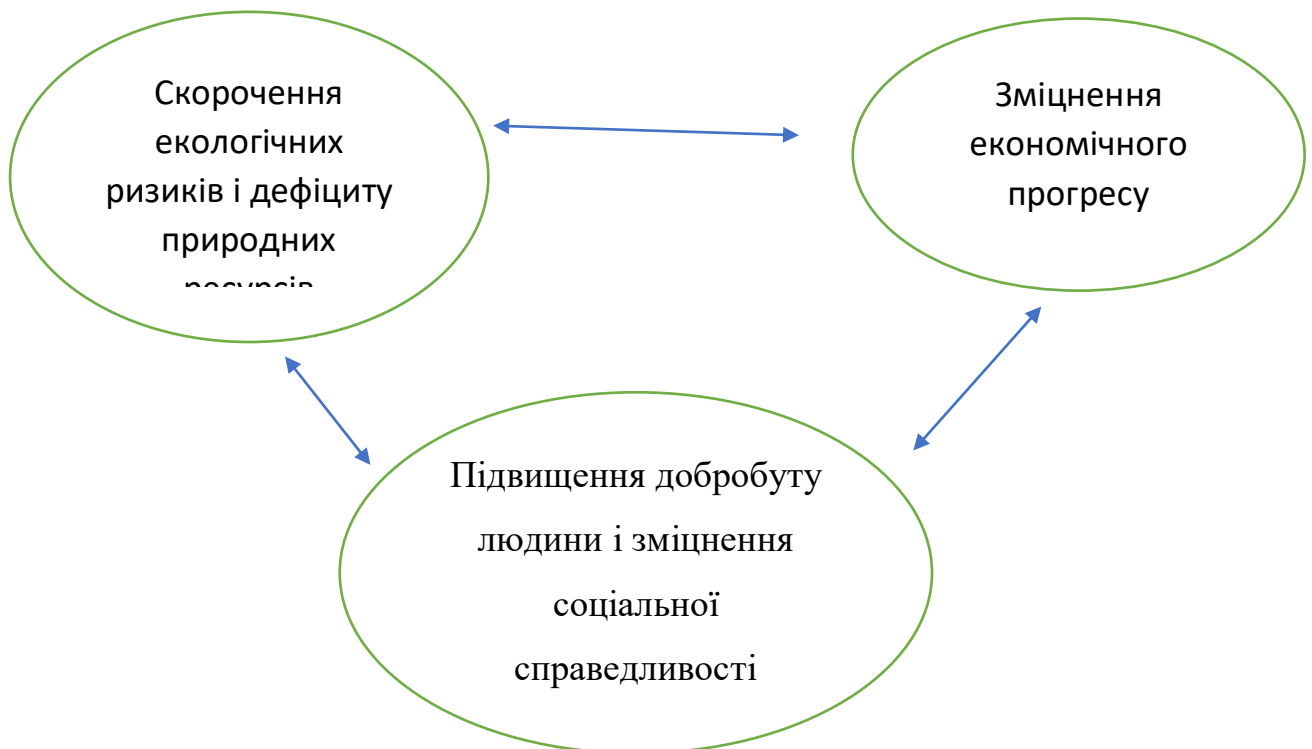

Рисунок 1.2. Основні завдання екологічної економіки

Джерело:[6].

Адже екологізація економіки це вагомий чинник економічного прогресу, що повинен базуватися на еколого-економічних цінностях для забезпечення екологічної стійкості і соціальної рівності, яку можна вважати перспективним шляхом до сталого розвитку.

1.2. Економічна складова еколого-економічної взаємодії та її особливості

За посередництвом людини відбуваються усі економічні процеси у суспільстві, як в індивідуальному, так і соціальному аспектах. Вони, у свою чергу, дуже тісно та закономірно пов'язані з біосферою, а саме з екологічними чинниками середовища.

Адже людина та інші живі організми, є певною частиною біосфери та її структури. Для здійснення своєї господарської діяльності людина використовує щоразу ширші можливості, одночасно збільшуючи свій негативний вплив на біосферу та супутні екологічні процеси.

Антропогенний вплив економічної діяльності людини на екологію полягає в наступному:

- суттєві зміни в структурі земної поверхні (сюди можна віднести розорювання степів, вирубку лісів, меліорацію земель, створення штучних озер і морів тощо);
- зміни складу біосфери, що полягає у видобутку корисних копалин, викидах шкідливих речовин в атмосферу і воду;
- зміни у тепловому та енергетичному балансі окремих регіонів земної поверхні;
- зміни у складі живих організмів, що виникають в наслідок знищення деяких цінних видів, а також виведення нових порід тварин і сортів рослин [16].

Вплив економіки на навколишнє природне середовище стає дедалі помітнішим з розвитком світового господарства. Відповідно виникає велика кількість нових досліджень, які намагаються пояснити та проаналізувати цей зв'язок. До вчених, які вивчали це питання може віднести Н. Джорджес-Рогена, О. Клевенда, К. Боулдинга, Р. Хьютинга. Проте, найбільшої уваги заслуговує доповідь Римського клубу, яка була запропонована в 1992 р. Ця міжнародна неурядова організація була створена у 1968 році. Вона об'єднує вчених та громадських діячів більш, ніж з 30 країн світу, які стурбовані перспективами

розвитку людства. Метою діяльності Римського клубу є вирішення актуальних проблем сучасності на основі розроблення нового напрямку, що отримав назву глобальне моделювання, за допомогою якого можна науково аналізувати проблеми людства, пов'язані з обмеженістю ресурсів Землі, бурхливим ростом обсягів виробництва та споживання. Також попереджати людство щодо критичної ситуації, яка склалася у світі для досягнення глобальної рівноваги [17].

Ще в 1970-1971 рр. молодий вчений Денніс Медоуз разом з міжнародною групою дослідників Масачусетського технологічного інститут (США) на замовлення Римського клубу здійснили дослідження довгострокових наслідків актуальних глобальних тенденцій.

Вчені досліджували такі фактори:

- тенденції зростання населення;
- промислове і сільськогосподарське виробництво;
- споживання природних ресурсів;
- забруднення довкілля [18].

Модель Денніса Медоуза була розроблена за допомогою використання методології системної динаміки Джея Форестера та висвітлена у роботі “Межі росту” (The Limits to Growth) у 1972 році. Висновки цієї моделі дуже схожі з думками Томаса Мальтуса. Вони були побудовані на п'яти основних параметрах:

- 1) чисельність населення Землі;
- 2) індустріалізація;
- 3) виробництво продуктів харчування;
- 4) виснаження природних ресурсів;
- 5) забруднення навколишнього середовища [19].

Це була перша відмова доповідь Римського клубу, яка була перекладена більш ніж 30 мовами. Вона фактично започаткувала основи сучасної концепції “сталого розвитку” та обґрунтовувала потребу переходу до нульового

зростання, тобто до зведення виробництва та споживання до простого відтворення.

У доповіді наголошувалось, що якщо існуючі світові тенденції, такі як постійне зростання населення, збільшення обсягів виробництва, невинне виснаження ресурсів та забруднення довкілля залишаться незмінними, то протягом наступних років фізичну межу зростання на планеті буде досягнуто. Як наслідок, виникне неконтрольоване зменшення населення та економічний занепад з деградацією екосистем.

Для того щоб змінити ці тенденції і перейти до стану економічної, соціальної та екологічної стабільності, потрібно змінити свідомість людей та їх сприйняття еколого-економічних цінностей суспільства.

Ніколь Георгеску-Роген був одним з перших економістів, які стверджують, що економіка стикається з обмеженнями зростання внаслідок виснаження ресурсів. Стабільна економіка є одночасно відносно економічно стабільною та функціонує у рамках екологічних меж.

Спираючись на роботи математика та економіста Ніколя Георгеску-Рогена, економіст Герман Далі розробив модель, відредагувавши антологію 1973 року “На шляху до економіки сталого стану”.

Також у грудні 1983 року, з ініціативи Генерального секретаря ООН було створено Міжнародну комісію з довкілля та розвитку. У 1987 році на сесії ООН, була представлена доповідь комісії “Наше спільне майбутнє”. У ній було визначено поняття "сталий розвиток"(sustainable economic development), що означав структурну перебудову економіки на основі збалансованого розвитку виробництва, соціальної сфери, населення і навколишнього середовища, технологічного і соціального прогресу. Це було зумовлено всебічною деградацією екосистем, зниження біорозмаїття та неефективністю інших підходів до вирішення цієї проблеми [20].

У 1990 році Далі був співзасновником Міжнародного товариства екологічної економіки (ISEE).

Його погляди базувалися на таких основних принципах:

- 1) економіка людини є інтегрованою в природу, а економічні процеси - це фактично біологічні, фізичні та хімічні процеси та їх перетворення;
- 2) екологічна економіка вимагає трансдисциплінарної роботи для опису економічних процесів стосовно фізичної реальності [21].

Нова концепція розвитку, що передбачала врахування економічних, екологічних та соціальних проблем людства була ухвалена у 1992 р. в Ріо-де-Жанейро на конференції ООН з проблем довкілля та розвитку. Фактично було прийнято концепцію сталого економічного розвитку. Головною ідеєю цієї концепції було забезпечення економічного зростання за допомогою використання менш матеріально та енергомістких технологій. Розподіл світового багатства повинен відбуватись справедливо, а екологічна ситуація не повинна погіршуватись.

Концепція сталого розвитку має такі складові:

- економічну;
- екологічну;
- соціальну.

Економічна складова передбачає мінімізацію та оптимізацію використання природних ресурсів, які є вичерпними, та застосування більш екологічних технологій.

Екологічна складова передбачає підтримання умов функціонування біосфери, збереження біологічного різноманіття та припинення деградації навколишнього середовища.

Соціальна складова передбачає зменшення, а в подальшому – і ліквідацію, бідності, пріоритетність інтересів кожної людини, тобто підтвердження цінності її прав та обов'язків, і розширення демократичних основ суспільства [22].

Концепція сталого розвитку є широкомасштабною, оскільки передбачає досягнення багатьох цілей у різних сферах людського життя та господарської діяльності. Для того, щоб досягти цілі сталого розвитку, необхідно застосовувати інноваційні підходи, адже традиційні підходи можуть мати

негативний вплив. Оскільки однією з ключових засад концепції сталого розвитку є зменшення негативного антропогенного впливу на навколишнє середовище, еколого-економічні цінності є важливим інструментом у запровадженні сталого розвитку як основи функціонування людства. Враховуючи той факт, що екологічний аспект сталого розвитку можна вважати ключовим, оскільки стан навколишнього середовища впливає на всі інші складові концепції (економічні, соціальні та інші), можна сказати, що еколого-економічні цінності є основою забезпечення сталого розвитку.

У 1997 р. ХІХ спеціальна сесія Генеральної асамблеї ООН з проблем довкілля і сталого розвитку відбулася у Нью-Йорку, яка була присвячена річниці Конференції 1992 р. Основна увага приділялася незадовільним виконанням рекомендацій більшістю країн світу. Ця пояснювали недостатньою самосвідомістю громадян, браком необхідних коштів та юридично не обов'язковим характером документів "Ріо-92".

Більш того, відомий американський економіст Герман Дейлі у своїй роботі "Поza зростанням" (Beyond Growth) піддає критиці сучасну економічну теорію. Він зробив висновки про те, що базування економіки лише на засадах економічного зростання призведе до неминучих глобальних катастроф, перш за все екологічного, а, як наслідок, і економічного характеру. Однак жодна з них на сьогодні не підтвердила свою спроможність вирішити екологічні проблеми і забезпечити сталий розвиток [23]. З цієї причини ООН активно працює над тим, щоб затвердити Порядок денний сталого розвитку на період до 2030 року та підходи "зеленої" економіки.

У 2011 році, в м. Астана на Конференції "Довкілля для Європи", було прийнято рішення сприяти переходу до "зеленої" економіки. Основний акцент робився на зменшення залежності економічного зростання від деградації навколишнього середовища, стимулювання "зелених" інвестицій та інновацій, сприяння сталому виробництву, підвищення енерго- та ресурсоефективності, розвиток людського, інституційного та економічного потенціалу шляхом здійснення наукових досліджень, освітньої діяльності та підготовки кадрів.

У 2012 році Міжнародна торгова палата опублікувала дорожню карту зеленої економіки, що містить висновки експертів з усього світу, де було визначено низку умов, які стосуються бізнесу/внутрішньогалузевої діяльності та спільних дій для переходу до зеленої економіки:

- відкриті та конкурентні ринки;
- фінанси та інвестиції;
- новий підхід до життєвого циклу продукції;
- ефективність використання ресурсів;
- комплексна політика та прийняття рішень [24].

Однак успіх і невдача зеленої економіки буде залежати від правильного управління. Для подолання цих обмежень важливо, щоб бізнес-організації та громадські організації могли приймати політику, яка підтримує стійкі бізнес-практики та інновації, що базуються на еколого-економічних цінностях.

У своєму звіті ЮНЕП зазначає, що у глобалізованому світі, де ресурси добуваються в одній країні, переробляються в іншій, потім продаються як продукція, вироблена в третій країні, не може бути сумніву, що захист нашої планети та її ресурсі є обов'язковим. Адже світ зараз настільки взаємопов'язаний, що посуха чи повені в одній частині земної кулі незабаром можуть кинути виклик ланцюгам поставок або перенести товарні ринки в іншу, що має глибокі наслідки для бідних та вразливих груп.

Таким чином, перехід до більш ефективної та екологічної економіки забезпечить необхідне економічне зростання, соціальну справедливість та людський розвиток.

1.3. Сутність, проблеми та напрямки екологізації світової економіки

Останнім часом екологічний чинник почав все більш лімітувати економічний розвиток. Зростає усвідомлення того, що економіка повинна жити не лише за економічними законами, а й враховувати екологічні. І весь подальший розвиток можливий лише в досить вузьких рамках екологічного

«коридору». У зв'язку з цим все більше усвідомлюється обмеженість інтерпретації природного капіталу лише як природних ресурсів. Для успішного економічного зростання необхідний облік і інших екологічних функцій. Це призвело до спроби врахувати в теорії економічну значимість всіх його складових, їх здатність приносити доходи і вигоди, як це і належить будь-якому капіталу. Економічна інтерпретація екологічних послуг – як екосистемних, так і «духовних» - ще тільки починається. Але те, що ці послуги треба включати в економічний оборот в останні роки стає все ясніше. І пов'язане таке розуміння, на жаль, з тими величезними негативними економічними наслідками, що викликаються ігноруванням економіки екологічних послуг. Необхідно усвідомити, що «безкоштовна» природа виявляється дуже дорогою для людини, якщо адекватно не враховувати її послуги і функції.

Сформована модель розвитку і відповідний характер виробництва і споживання не є стійкими для багатих держав і не можуть бути повторені бідними. Про це говорить хоча б той факт, що споживання природних ресурсів і обсяги забруднень на душу населення в розвинених країнах перевищують аналогічний показник в країнах, що розвиваються майже в 50 разів. Для досягнення всіма країнами світу рівня розвитку і споживання передових країн знадобилося б збільшити використання природних ресурсів та кількість забруднень ще в десятки разів, що неможливо в силу обмеженості ресурсів і природних екологічних обмежень. Наприклад, якщо країни, що розвиваються захочуть відтворити образ життя розвинених країн, то для цього буде потрібно збільшення споживання викопного палива в 10 разів, зростання споживання мінеральних ресурсів приблизно в 200 разів. Очевидне економічне зростання багато в чому може виявитися ілюзією через нездатність враховувати скорочення природних багатств. Сліпота, яку ми демонструємо щодо використання природи, є основною перешкодою на шляху нашого прагнення знайти розумні відповіді на стратегічні загрози, що нависли нині над навколишнім середовищем.

Надзвичайно важливим поняттям в економіці природокористування є екстерналії (зовнішні ефекти). В ході економічної діяльності відбувається постійний вплив на природу, людей, різні об'єкти, тощо. У найзагальнішому вигляді їх можна визначити як вплив, котрий неможливо компенсувати (позитивний або негативний) однієї сторони на іншу. Для будь-якого підприємця найважливішою метою є мінімізація своїх приватних витрат для збільшення прибутку. І тут найпростіший шлях - економія на власних витратах. В цьому випадку зовнішні ефекти не враховуються самим підприємцем, і відповідно витрати на їх усунення не відображаються в ціні товару. У цьому випадку суспільство, окремі люди, підприємства будуть змушені витратити свої додаткові кошти на ліквідацію цих ефектів. Оцінка екстерналій, їх відображення в ціні є однією з найскладніших економічних проблем. Існування зовнішніх ефектів ставить питання про реальну ціну продукції підприємств для суспільства. Очевидно, що недооблік в ціні екстернальних витрат, неефективність ринку в їх адекватному відображенні спотворює ціну і робить її заниженою з точки зору дійсних суспільних витрат.

Отже, у третє тисячоліття людство вступило з вантажем найскладніших взаємовідносин економічних, політичних, соціальних, етнічних та екологічних проблем. Екологічні проблеми за значимістю не мають аналогів в історії людства. Сьогодні тільки усвідомлення їх і діяльності, що спрямована на подолання цих загроз, може забезпечити виживання людства

Екологічні проблеми формувалися і накопичувалися на різних етапах розвитку суспільства, однак взаємодія суспільства і природи не розглядалося з екологічної точки зору. Було б неправильно вважати, що тільки в другій половині ХХ століття людство зіштовхнулося з феноменом глобальних проблем. Свого часу гранично актуальними для населення Землі були епідемії інфекційних хвороб. Вічною є проблема взаємин людини з навколишнім середовищем, освоєння природи і оволодіння її стихійними силами, проблема

встановлення міцного миру між народами, гарантій соціально-економічного, політичного і культурного прогресу.

Екологічні проблеми економіки - серйозна загроза розвитку і безпеки окремих країн, а також існування людства.

Серед них особливо гостро стоять вичерпання земельних і водних ресурсів, забруднення навколишнього середовища, демографічна криза.

Види екологічних проблем:

- криза земельних ресурсів;
- скорочення енергетичних запасів;
- вирубка лісів;
- забруднення повітряного середовища;
- забруднення водойм і скорочення запасів прісної води;
- демографічна проблема.

Багато глобальних проблем виникли з самого початку, інші називали давно, але виявилися більш явно і на глобальному рівні лише при капіталізмі. Зростаюча в міру розвитку капіталізму інтернаціоналізація всіх суспільних відносин, вела до створення єдиного взаємопов'язаного світу. Причини виникнення глобальних проблем слід шукати в історичному процесі розвитку людства. Історія людства є поєднанням розвитку двох типів відносин, що визначають всю життєдіяльність людей. Перший з них - відносини людини і навколишнього його середовища (система «людина – природа»); друга - відносини між людьми в суспільстві, тобто соціальні відносини. Обидві ці лінії розвитку органічно пов'язані, і розділити їх можна лише в абстракції. Проте в науковому дослідженні їх необхідно розділити, бо без цього неможливо зрозуміти передумов і причин виникнення глобальних проблем. Саме в рамках системи «людина – природа» здійснюється процес виробництва.

На всіх етапах розвитку суспільства природні ресурси отримували економічну оцінку тільки в разі їх господарського використання. Разом з тим, при експлуатації будь-якого природного ресурсу і об'єкта, впливу піддається

цілий ряд просторово пов'язаних з ним видів природних ресурсів. А оскільки такий вплив відповідно до традиційних уявлень нічого не вартує виробнику, у нього не виникає необхідної економічної мотивації і потреби дбайливо ставитися до цих природних ресурсів.

З іншого боку, очевидно, що до тих пір, поки громадські екологічні потреби, а слідом за ними, і попит не досягнуть певного рівня, важко розраховувати на кардинальну зміну економічного механізму оздоровлення навколишнього середовища.

Слід зазначити, що дослідження ролі і місця екологічних потреб населення в системі виробничих відносин, передбачає, також в якості одного з її найважливіших чинників формування екологічної поведінки споживачів товарів, робіт і послуг.

Очевидно, що економічне зростання після перевищення межі допустимих впливів виступає як основний дестабілізуючий фактор для навколишнього середовища, а через неї - і для людини.

З огляду на глобальний характер зміни стану навколишнього середовища, реальності екологічної кризи, мають місце в ряді регіонів незворотні екологічні наслідки в результаті забруднення природного середовища і виснаження природних ресурсів. Останнім часом отримав розвиток «антропоцентричний» або утилітарний підхід до проблеми. Цей підхід базується на вимогах людини до якості середовища проживання і орієнтується на потенційну корисність природних об'єктів для людини і задоволення її потреб, на визнання того, що в центрі уваги знаходяться люди, які повинні мати право на здорове і плідне життя в гармонії з природою. Охорона навколишнього середовища повинна стати невід'ємною компонентою розвитку і не може розглядатися у відриві від нього, а право на розвиток повинен реалізуватися таким чином, щоб в рівній мірі забезпечити задоволення потреб в економічному розвитку і збереженні навколишнього середовища; виробництва і життєдіяльності населення. Стан навколишнього середовища, якісний рівень використання, охорони та відтворення її ресурсів багато в чому визначають темпи економічного

зростання та ефективності виробництва в цілому. Тому завдання поліпшення стану навколишнього середовища, збереження і примноження природних багатств, виходячи з визнання життєвої необхідності вирішення цих питань для теперішніх і майбутніх поколінь має важливе народногосподарське значення.

Економічне зростання, пов'язане з отриманням лише максимальної кінцевої вигоди від виробництва при використанні природних ресурсів і навколишнього середовища, практично вичерпало себе. Екстенсивне природокористування в силу зростання абсолютної і відносної обмеженості енергетичних і матеріальних ресурсів, можливостей природного самовідновлення навколишнього середовища в останні десятиліття стає одним з основних чинників, що перешкоджають соціально-економічному розвитку. До кінця 60-х років стало очевидним, що безконтрольне використання природних ресурсів, а також погіршення стану навколишнього середовища являє собою загрозу існування людства.

Суб'єкти господарської діяльності та органи влади всіх рівнів історично прагнули стимулювати швидке зростання економіки, гарантуючи, таким чином, вирішення соціально-економічних проблем, підвищення рівня життя громадян і забезпечити сталий розвиток суспільства. Однак питання економічної еволюції не може розглядатися у відриві від забезпечення стабільного функціонування бізнесу. У дослідженні безпеки вирішуються завдання захищеності від різного типу загроз. При цьому розглядається взаємодія і конфлікти інтересів політико-правової, підприємницької, громадської сфер. Управління економічною безпекою забезпечується відповідними процесними ресурсами для взаємозв'язку інтересів носіїв, які є агентами як зовнішнього, так і внутрішнього середовища підприємства, істотність впливу яких визначає міру його стійкості до зовнішніх і внутрішніх загроз. Діапазон подібних впливів може коливатися від протистояння, тобто повноцінного імунітету, до ліквідації наслідків загроз, тобто повномасштабної уразливості. Можливий і вплив підприємства на загрози. На практиці існують різні шляхи вдосконалення економічної безпеки підприємства.

У більшості випадків вони стратегічно спрямовані, супроводжуються процесами якісних організаційних, інноваційних, інвестиційних змін і створюють передумови для стабільного і результативного розвитку організації.

До недавнього часу безліч операторів ринку концентрувало увагу тільки на досягненні важливих, але часто бізнес-інтересів. Сучасні реалії такі, що дотримання балансу комерційної доцільності і необхідності збереження навколишнього середовища є однією з найважливіших задач, що впроваджується реіндустріалізаційною моделлю розвитку вітчизняної економіки. Виробнича активність в більшості випадків несе негативні екологічні наслідки, які проявляються або відразу, або в майбутньому. Все це призвело до того, що на сучасному етапі розвитку людства актуальності набули питання еколого-економічної безпеки на мікро-, макро- і мегарівнях. У деяких випадках додатково розглядаються проміжні мезорівні. Найчастіше отриманий ефект від тієї чи іншої економічної діяльності можна порівнювати з еколого-економічним збитком, до якого він призводить.

Подібна ситуація, наприклад, склалася з роботою Байкальського целюлозно-паперового комбінату, де збитки, пов'язані з руйнуванням екосистеми, за деякими оцінками, перевищили монетизовані вигоди від виробничої діяльності. Досить багато дослідників вирішення питання стабілізації екологічної ситуації бачать в розробці і впровадженні відповідних економічних реформ. Необхідність вивчення еколого-економічної безпеки крім уже зазначених причин пов'язана з високою невизначеністю зовнішнього середовища. Наявність в ній великої кількості загроз і викликів сприяє виникненню нових ризиків, різних за своєю природою і характером впливу.

Наявність досить великої кількості способів оцінки економічної та екологічної складових безпеки підприємства і в той же час практична відсутність методології вивчення еколого-економічної безпеки в комплексі підтверджують необхідність більш детального дослідження цього питання, з урахуванням багатфакторності і складності процесу. Виходячи з емпіричного правила Парето, управлінцям переважно концентрувати увагу і основні ресурси

на факторах, що відносяться до «критичного меншості». Ця категорія стосовно безпеки формує основні потенційні загрози економічної та екологічної стійкості організації. При цьому «тривіальна більшість» чинників визнається малозначним і практично не береться до уваги. Такий підхід дозволяє оптимізувати системну модель, але значно знижує результативність протистояння загрозам. Причина високої невизначеності їх впливу на бізнес криється в багатоаспектності вирішуваних завдань, що зумовлюється труднощами вибору оціночних критеріїв, великим числом факторів, і множинністю їх поєднань.

Наведемо найбільш значущі критерії при підборі методу оцінки еколого-економічної безпеки та їх можливі градації.

Критерії вибору за діапазоном впливу і шкала ранжування:

- а) можливості застосування - пряме і непряме;
- б) масштаб (рівень) охоплення проблем - національний, регіональний, галузевий, підприємства;
- в) термін можливого впливу та актуальності результатів, отриманих методом - тривалий, середній, короткий;
- г) відношення до параметричних змін, збереження об'єктивності при модифікаціях - гнучкий, що адаптується, статичний;
- д) використовуються шкали для отриманих даних - спеціальні, універсального типу;
- е) можливість застосування результатів методу в різних ситуаціях - універсальний, обмежено варіативний, специфічний.

Критерії відбору по необхідним ресурсам для методу і шкала ранжування:

- а) вимоги до даних за широтою охоплення проблеми - мінімальні, невеликі, великі;
- б) кваліфікація фахівців, проводять аналіз за методом - висока, середня, низька;
- в) тимчасові витрати на проведення вибору - високі, відносно прийнятні, низькі.

В умовах глобальних змін (трансформації політико-правового статусу та економічного середовища, природних катаклізмів) часто єдиним методом, що дає які-небудь об'єктивні результати, є експертне оцінювання. Метод експертних оцінок не вимагає безперервних рядів статистичних даних і дозволяє обходитися основними відомостями, інтерпретуються експертами на підставі знань, з урахуванням накопиченого досвіду. На відміну від методу нечіткої логіки цей спосіб дозволяє досить виразно формалізувати дані і результати. У той же час у даного методу є цілий ряд недоліків і обмежень по застосуванню. Високий ступінь суб'єктивізму в судженнях кожного індивідуума змушує звертатися до кількох експертів, іноді їх групам або використовувати складні багаторівневі методики, наприклад, метод Дельфі. Внаслідок чого для максимальної об'єктивізації кваліметрії витрачаються важливі ресурси - людські (на збір і обробку даних), час (залежить від комунікативних засобів в експертній групі) і фінанси (висококваліфіковані експерти дороги і не завжди доступні через залучення до інших проектів).

Результати актуальних досліджень сформували певну методологічну основу для управління еколого-економічною безпекою підприємств. Разом з тим проблеми механізмів забезпечення безпеки стратегічних процесів розвитку, моніторингу та діагностики цих процесів, проектування ефективних інструментів управління на даний момент вирішені не в повній мірі. Відсутність координації між підходами, методами оцінювання безпеки підприємства та стратегічного управління його діяльністю обумовлює необхідність інтенсифікації досліджень у сфері факторів ризику, їх впливу на підприємницьку діяльність, розвиток методичної підтримки.

Одним з найважливіших базисних напрямків розвитку забезпечення безпеки підприємств бачиться вироблення і вдосконалення працездатних алгоритмів вибору методологій прогнозування та оцінки потенційних загроз.

Наслідки еколого-економічних проблем для міжнародної торгівлі зростають з кожним роком, а їх вплив на макроекономічні фактори стає все більш вагомим.

Роглянемо основі екологічні проблеми та їх вплив на економіку країн

Ресурсна та енергетична криза. Якість таких життєво необхідних ресурсів як повітря і вода поступово істотно погіршується, у міру того як посилюється навантаження на навколишнє середовище. А погіршення, наприклад, якості атмосфери за допомогою її забруднення може призвести до зміни клімату на Землі.

З такими темпами споживання природних ресурсів, до 2050 року ми зіткнемося з проблемою повної нестачі ресурсів для видобутку енергії.

Тим часом як чисельність населення планети зростає, ресурси з тієї ж математичної прогресією зменшуються. Тільки за XXI ст. населення планети збільшилося в 4 рази, а ВВП - в 20, відповідно і попит на природні п ті ресурси виріс на 600-2000% .

Спроба задовольнити зростаючий попит пропорційним зростанням виробництва вимагає додаткових інвестицій до 3 трлн доларів на рік - як мінімум на 1 трлн доларів більше, ніж світ інвестував в недалекому минулому, - і несе серйозні ризики.

Фінансові та ресурсні кризи в світі взаємопов'язані, і їх схожість полягає в тому, що і фінанси і викопне паливо є якимись формами важелів впливу на економіку - як нафта, вугілля, і природний газ є множниками робочої сили, так і кредит - множником багатства.

Проблема забруднення водних ресурсів планети. Проблема забруднення водних ресурсів планети - одна з найбільш гострих. Вода необхідна для життя, але, навіть розуміючи всю важливість цього ресурсу, людина все так же продовжує експлуатувати водні об'єкти, і в результаті промислових скидів та відходів порушується природний водний баланс, і погіршується водопостачання біосфери.

Вода забезпечує три найважливіші для людства функції:

- 1) виробництво продовольства,
- 2) виробництво енергії та промислової продукції,
- 3) побутове водоспоживання і задоволення санітарно-гігієнічних потреб.

Основними споживачами води є енергетика, металургія, хімічна промисловість, целюлозно-паперова промисловість, зрошуване землеробство. Головними забруднювачами тут виступають стічні води і нафта. Нафтові розливи в море можуть статися на будь-якому з етапів видобутку, зберігання або транспортування нафти.

Прісна вода, така необхідна і людині, і для підтримки екосистем, в даний час стає вичерпним ресурсом. Частка прісної води в світі невелика і складає - 2,5%, причому більшість запасів прісної води не є для використання, так як міститься в льодах.

Вирубка лісів, зростання споживання прісної води і зростаюча промисловість загрозово впливають на наявність такої відносно невеликої частки прісної води в річках, озерах та інших водних джерелах.

Через те, що потреби в енергоресурсах і продовольстві поступово збільшуються, ситуація в світі з водопостачанням погіршується і споживання води зростає.

Недолік інвестицій та неефективне управління водними ресурсами найчастіше є основною причиною зниження екологічної безпеки. І ця проблема починає набувати все більш великі масштаби, тому необхідно якомога швидше вживати заходів, інакше це може завдати загрозу світовій економіці.

У наші дні, більшість людей проживають в країнах, що розвиваються. Майже 40% населення світу, вже зараз стикається з серйозним недоліком води. Незабаром з водної проблемою можуть зіткнутися вже 65% населення Землі, якщо не вживати дієвих заходів.

Постійною проблемою для управління водними ресурсами та водними екосистемами є підтримка балансу між потребами навколишнього середовища і потребами, що сприяють економічному розвитку.

Це вимагає постійного спільного використання технологій і ринкового підходу. Особливо це відноситься до тих випадків, коли зусилля спрямовані на те, щоб отримувати вигоду від водних ресурсів.

Необхідні рішення даної проблеми глибоко вивчаються, але в даний час, вимагають великих витрат і економічно слабо обґрунтовані.

Прісна вода в даний час стає вичерпним ресурсом. У багатьох районах світу не вистачає води для пиття, зрошення, промислового виробництва. Ця проблема дуже серйозна, тому що забруднення води вплине на всі сфери життя, отже, ця проблема потребує якнайшвидшого вирішення і проблему промислових скидів необхідно радикально переглянути.

Забруднення атмосфери. Забруднення атмосфери - це привнесення в атмосферне повітря нових шкідливих речовин або зміна їх природної концентрації.

Якщо ситуація не зміниться і обсяги викидів будуть збільшуватися нинішніми темпами і зростуть удвічі в порівнянні з до індустріальним періодом, то до 2100 року світ, ймовірно, зіткнеться з підвищенням температури на 2-4,5 ° C.

Майже загально визнано, що повне запобігання зміни клімату в даний час неможливо, і що покращувати ресурси для адаптації потрібно скрізь, в тому числі і в країнах з високими доходами.

Велику тривогу викликає забруднення пилоподібними і газоподібними відходами, викиди які безпосередньо пов'язані зі згоранням мінерального палива і біомаси, а також з гірськими, будівельними та іншими земляними роботами.

У той же час відбувається посилення парникового ефекту через зростаючий зміст в атмосфері діоксиду вуглецю і через спалювання органічного палива промисловими підприємствами. Зміст цієї речовини в атмосфері зростає за рахунок вирубки і спалювання лісів, вихлопних газів і промислових відходів.

Вартість заходів щодо зниження викидів парникових газів включає в себе:

1) витрати на розробку і впровадження високоефективних, кліматично сприятливих технологій, що дозволяють знижувати викиди,

2) витрати споживачів на перехід з товарів і послуг, виробництво та / або споживання яких потребує значних викидів парникових газів, на низькоемісійну продукцію і послуги.

У сукупності ці витрати оцінюються в середньому в 1% світового ВВП, а при несприятливому сценарії - в 3,5% світового ВВП. Цікаво відзначити, що при певних сценаріях заходи по скороченню викидів парникових газів в глобальному масштабі можуть призводити не до зниження, а, навпаки, до додаткового зростання ВВП.

Для прогнозу витрат на скорочення викидів парникових газів використовуються макроекономічні моделі, що дозволяють розрахувати очікуваний приріст (зниження) світового ВВП в залежності від заданого рівня стабілізації концентрації парникових газів і необхідного скорочення викидів. Розрахунки показують, що для різних сценаріїв ціна (плата), яку доведеться заплатити за скорочення викидів в період до 2050 року, коливається від -2% ВВП (в цьому випадку мова йде не про витрати і втрати, а фактично про новий імпульс зростання світової економіки) до 5% ВВП щорічно. Для сценарію, що передбачає стабілізацію на рівні 500-550 ppm CO₂-екв. до 2050 року, найбільш вірогідні витрати складуть приблизно від 1% до 3% світового ВВП в рік.

Інший вид забруднення повітря - це дощі з високим вмістом кислот, які утворюються в результаті реакції між водою і такими забруднюючими речовинами, як оксид сірки і різними оксидами азоту. Ці речовини викидаються в атмосферу автомобільним транспортом, в результаті діяльності металургійних підприємств, електростанцій.

Збезліснення і опустелювання. Збезліснення - процес перетворення земель, зайнятих лісом, в земельні угіддя без деревного покриву, такі як пасовища, міста, пустки і інші. Найбільш часта причина збезліснення - вирубка лісу без достатньої висадки нових дерев.

Ліси знищуються по всьому світу для звільнення майданчиків під сільське господарство, і продуктів, з яких виготовляється біопаливо . Це тягне

за собою серйозні наслідки для навколишнього середовища. Таким чином, можна зрозуміти, що рішення енергетичної проблеми шляхом виробництва біопалива з іншого боку завдає колосальної шкоди лісам.

Зникнення лісів може привести до скорочення наявності їжі, енергетичних ресурсів і іншої лісогосподарської продукції, яка в багатьох країнах підтримує можливість торгівлі і заробітку.

Справжнє багатство світу - тропічні ліси знищуються прискореними темпами. Збезлісення за останні 10 років зросло на 8,5% в порівнянні в 1990-ми роками .

Збезлісення призводить до виснаження запасів деревини, для використання в промисловості, до псування екосистем, і до посилення парникового ефекту.

Щорічно з лиця землі зникає 11 млн. га тропічних лісів, що в 10 разів перевищує масштаби лісовідновлення .

За підрахунками дослідників, втрата лісів щорічно обходиться в суму від двох до п'яти трильйонів доларів.

Опустелювання - процес, який призводить до руйнування природної екосистеми з подальшою неможливістю його відновлення. Відбувається через промисловість, дорожнє будівництво, сільське господарство та інші види господарської діяльності.

Шляхи вирішення екологічних проблем. При роботі електростанцій, і промислових підприємств викидається в атмосферу велика кількість продуктів згоряння, непереробленого сміття і відходи від хімічної промисловості, що забруднюють водойми і ґрунт, порушуючи роботу екосистем, видобуток корисних копалин, а вирубка лісів призводить до того, що великі площі наводяться в неживому стані.

Основу сприятливого екологічного розвитку становить відмова від розвитку економіки і суспільства з настільки "агресивним" природокористуванням. Необхідно не просто позбавлятися від наслідків забруднення, а спочатку розробляти концепції, які не завдають настільки

великої шкоди навколишньому середовищу і не гальмують розвиток економіки. Необхідно визначити ту межу, при якій ресурси будуть використовуватися раціонально.

Для вирішення екологічних проблем, на відміну від глобальних, ринкова економіка не може бути застосована. Для цього потрібні адміністративні та інші, непрямі заходи - заборони, штрафні санкції, встановлені певні стандарти, створення природоохоронних фондів, тощо.

В енергетичному питанні, в першу чергу вирішення проблем пов'язано з розробкою енергозберігаючих технологій та екологічно чистих альтернативних джерел енергії. Виробництво електроенергії на основі викопного палива, особливо вугілля, призводить до найтяжчих забруднень Землі. Видобуток енергії за допомогою сили вітру, сонячних променів більш екологічно чистий, не виробляє шкідливих викидів і до того ж невичерпний ніж енергія, що видобувається на теплових і атомних електростанціях. Однак, вона і дорожча, а в той же час, менш стійка.

Але, на жаль, ці конструкції вимагають великих витрат, тому поки вони не так широко використовуються. Однак в перспективі сонячні батареї і вітряні електростанції повинні зменшити кількість палива, що спалюється на електростанціях, де виробляється велика частина електроенергії в світі. До того ж, ці джерела енергії доступні для будівництва всюди.

Уже в даний час робляться кроки щодо впровадження на виробництві технологій з утилізації та переробки відходів - одного з основних джерел забруднення всіх природних сфер, так як зростання освіти і накопичення відходів відбувається через стрімкий розвиток ринку. Також можливий варіант переробки відходів в товарну продукцію з використанням більш «чистого» виробництва.

Багатьма країнами світу активно практикується використання вторинної сировини і відходів виробництва - таким чином економляться величезні суми і зберігаються природні ресурси. Нарешті, слід створювати маловідходні та безвідходні підприємства і технології.

Важливо, щоб всі види природних ресурсів ефективно застосовувалися для розвитку виробництва і процвітання суспільства

У проблемі з водними ресурсами на перший план ставиться мета зменшити витрачання води на одиницю продукції і більш ефективно управління водним господарством. Інвестиції в безпечну питну воду і санітарію тісно пов'язана з економічною продуктивністю і поліпшенням здоров'я.

У проблемі збезлісення необхідно посилення покарання за самовільне вирубування, проводити лісовідновлювальні роботи і збільшувати площу вкритих лісом земель, тобто поступово ліквідувати розрив між вирубанними гектарами лісів і відновленими лісами, нормувати вирубки, і більш повно використовувати деревину і відходи.

Що стосовно забруднення повітря, прийнявши більш суворі стратегії боротьби можна, врешті-решт, стабілізувати рівень вмісту шкідливих газів в атмосфері.

Крім того, що необхідно зміцнити природний потенціал, необхідна також розробка зовсім нових підходів, щоб забезпечити впровадження міжнародних стратегій і програм, які можуть привести до сприятливої економічної і політичної міжнародної обстановки.

РОЗДІЛ 2.

ОЦІНКА ВПЛИВУ ЕКОЛОГІЧНОГО ФАКТОРА ДЛЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

2.1 Сучасні еколого-економічні проблеми Європейського союзу

Найбільшим регіоном, який впливає на світову екологічну політику, є Європейський Союз (ЄС). Сучасний Європейський Союз - це єдина з усіх нині існуючих груп держав, що виникли в процесі регіональної економічної і екологічної інтеграції, яка опинилася на межі стадії повної інтеграції [1].

Однак екологічні проблеми, що стоять сьогодні перед Європейським Союзом, і стан навколишнього середовища в країнах ЄС можна охарактеризувати однозначно. Незважаючи на зусилля, що робляться, в стані лісів і підтримці їх біологічного різноманіття прогресу практично не спостерігається. Площі лісів на території ЄС в 1990-і роки збільшилися на 10%, але більше половини всіх лісів Європи відчувають серйозні наслідки підкислення ґрунтів, забруднення, посухи і лісових пожеж. У країнах Центральної і Південної Європи відчувається брак чистої питної води. Більш ніж у половині великих міст ЄС має місце надмірна експлуатація ресурсів ґрунтових вод, а багато країн відзначають їх суттєве забруднення нітратами, пестицидами, важкими металами і вуглеводнями. Помітно погіршилося стан прибережних екосистем і акваторій, особливо в Північній Європі, а також в країнах Середземномор'я.

Тенденції, що спостерігаються в ЄС, змушують задуматися над такими складними теоретичними питаннями, як формування екологічної політики в цілях збереження і відновлення навколишнього природного середовища Європи. Передбачається, що в Проекті Конституції ЄС, де до питань екологічної політики відводиться важлива роль, політика в галузі навколишнього середовища повинна бути спрямована на досягнення наступних цілей: захист і поліпшення якості навколишнього середовища; охорона здоров'я людини; розумне і раціональне використання природних ресурсів; міжнародне співробітництво з вироблення заходів, спрямованих на вирішення як регіональних, так і загальносвітових екологічних проблем.

Екологічна політика ЄС повинна враховувати різноманітність екологічних проблем в різних регіонах Євросоюзу, а також потенційну вигоду і витрати від прийнятих дій або бездіяльності, ґрунтуватися на заходи і превентивні дії, стимулювати збалансований економічний і соціальний розвиток регіонів ЄС. Європейські закони і програми дій в області навколишнього середовища приймаються після консультацій з Комітетом регіонів, економічним і соціальним Комітетами. Країни-члени повинні фінансувати і застосовувати прийнятну ЄС політику в галузі навколишнього середовища [2].

Європейський Союз в останні 50 років здійснював власну політику в галузі охорони навколишнього середовища. Були проведені значні за масштабом заходи природоохоронного характеру, створена правова база для регулювання і координації екологічної діяльності держав-членів, розроблені і впроваджені нові підходи до захисту і поліпшення якості навколишнього середовища. ЄС в даний час є одним зі світових лідерів в сфері міжнародного природоохоронного співробітництва. При цьому екологічна політика і діяльність ЄС в цілому нерозривно пов'язані з глобальними заходами в сфері захисту навколишнього середовища, в тому числі проведеними під егідою ООН.

Захист навколишнього середовища є одним з пріоритетних напрямків діяльності ЄС поряд з іншими напрямками інтеграції. ЄС має широку компетенцію в галузі охорони навколишнього середовища, в цій сфері видається значна кількість загальноєвропейських нормативних актів. ЄС має також необхідними повноваженнями на здійснення міжнародного співробітництва в екологічній сфері та в галузі навколишнього середовища.

Слід виділити п'ять етапів формування екологічної політики Європейського Союзу [3].

Перший етап (1957-1971 роки). Цей етап характерний відсутністю у ЄС правової компетенції в сфері навколишнього середовища. На цьому етапі проводилися лише поодинокі факультативні заходи. Спочатку «навколишнє середовище» не була виділена Римським договором 1957 роки як сфера загальноєвропейської інтеграції. Однак питання екології визначали межі правового регулювання створення спільного ринку країн ЄС, що, наприклад, відбивається в статті 36 Договору, яка дозволяє державам-членам

запроваджувати обмеження на імпорт, експорт, транзит в товарному обороті з міркувань екологічної безпеки. В цілому, не дивлячись на відсутність загальної політики в даній сфері в зазначений період, інститути ЄС були підготовлені до розширення своєї діяльності в екологічному напрямку.

Другий етап (1972-1985 роки). Для цього етапу характерно проведення початкових заходів щодо захисту навколишнього середовища країнами ЄС, поява перших програм дій в цій сфері, початковим розвитком правового регулювання в галузі екології. У 1972 році Рада глав урядів країн-членів ЄС прийняла рішення про розширення компетенції ЄС, в тому числі в галузі навколишнього середовища. Однак в первинне право ЄС зміни внесені не були. Всі рішення в новій сфері діяльності приймалися через статті Римського договору 1957 року народження, які дозволяли для досягнення цілей ЄС вживати дії в сферах, не позначених в установчому договорі. Подібне розширення компетенції отримало назву «ефект переливу». Регулювання нової області інтеграції проводилося в основному шляхом видання Директив - актів гармонізації права держав-членів. Євросоюз приєднався до ряду найважливіших міжнародних конвенцій з охорони навколишнього середовища, наприклад, Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (1979), Міжнародною угодою по тропічній деревині (1983), а також Конвенції про транскордонне забруднення повітря на великі відстані (1979). Другий етап пройшов під знаком становлення політики Співтовариства щодо довкілля та розробки основних способів її правового регулювання.

Третій етап (1986-1991 роки). Цей період можна охарактеризувати як етап закріплення компетенції в галузі охорони навколишнього середовища за інститутами ЄС. Єдиний Європейський акт 1986 року внес зміни в Римський договір 1957 року. У ньому були визначені цілі і завдання, принципи і напрямки політики ЄС і в галузі охорони навколишнього середовища. У відносинах між ЄС і державами-членами в сфері охорони навколишнього середовища був впроваджений принцип субсидіарності. Даний принцип означає, що ЄС здійснює свою діяльність в області екології в тій мірі, в якій цілі екологічної політики можуть бути реалізовані на рівні ЄС найкращим чином, ніж окремими державами-членами. У вторинному праві спостерігається зростання правового регулювання природоохоронної діяльності на основі

регламентів - актів екологічного законодавства держав-членів. Одночасно тривала діяльність за погодженням законодавчих основ держав-членів, зокрема в галузі охорони ґрунтів і захисту навколишнього середовища від хімічного забруднення. У цей період першорядне значення для Співтовариства мали питання впровадження системи оцінки можливого впливу на навколишнє середовище, моніторингу, поширення екологічної інформації та забезпечення доступу громадськості до неї і, особливо, фінансування природоохоронних заходів. На третьому етапі процес становлення політики ЄС щодо навколишнього середовища в основних рисах завершився.

В цілому, на перших етапах заходів щодо захисту навколишнього середовища, за період з 1972 року було прийнято близько 200 законодавчих актів, що регулюють проблеми промислових відходів, забруднення води та повітря. Характерною рисою цього періоду був вертикальний і секторальний підхід до екологічних проблем, на ньому базувалися перші програми дій ЄС в галузі захисту навколишнього середовища.

Четвертий етап (1992-2002 роки). Це етап вдосконалення екологічної політики співтовариства. В цілому, за цей час були позначені основні рамки поточної екологічної політики за рахунок інституційного закріплення питань екологічної політики та проблем навколишнього середовища в Договорах ЄС. Цілі і завдання політики ЄС щодо навколишнього середовища були сформульовані наступним чином: збереження, захист та поліпшення стану навколишнього середовища; турбота про захист здоров'я людей; досягнення раціонального використання природних ресурсів; сприяння на міжнародному рівні заходам, спрямованим на вирішення регіональних і глобальних проблем охорони навколишнього середовища. До заходів ЄС почали застосовувати «горизонтальний» підхід, головним принципом якого є облік всього спектру галузей, що викликають забруднення навколишнього середовища.

П'ятий етап (з 2003 року по теперішній час). В останні роки екологічна діяльність ЄС здійснюється на основі екологічної компетенції, передбаченої статтями Договору ЄС. Екологічна діяльність нерозривно пов'язана з іншими напрямками діяльності ЄС.

На сучасному етапі в ЄС проводиться вдосконалення правового регулювання охорони навколишнього середовища. Зокрема, оновленню піддалися акти, котрі закладають правову базу системи збору та

обробки екологічної інформації, моніторингу навколишнього середовища, екологічної сертифікації, проведення оцінки впливу на навколишнє середовище, механізму фінансування екологічних заходів. Робляться спроби кодифікації численних норм в області екологічної стандартизації та сертифікації.

Важливим елементом реалізації екологічної політики в Європі є включення проблем захисту навколишнього середовища в проект Конституції ЄС, незважаючи на те, що він був відхилений референдумами ряду провідних країн-учасниць ЄС.

Погіршення екологічної ситуації на території Європи відбувається під впливом ряду економічних і правових чинників. Вони діють в різних сферах і різні за масштабами свого впливу і серйозності наслідків. Серед цих факторів: макроекономічна політика, яка веде до екстенсивного використання природних ресурсів; інвестиційна політика, орієнтована на розвиток експлуатації природних ресурсів секторів економіки; неефективна секторальна політика, а саме в паливно-енергетичному комплексі, сільському і лісовому господарстві; недосконала законодавча база; відсутність еколого-збалансованої довгострокової стратегії; недостатнє врахування непрямого ефекту від охорони природи; існування дієвого стимулу у вигляді одержання значного й швидкого прибутку від надмірної експлуатації або продажу природних ресурсів, таких як нафта, газ, ліс і руда [4].

Ці чинники породжують такі комплексні проблеми навколишнього середовища, як: парниковий ефект і викликаним їм глобальним потеплінням; кислотні дощі і відповідні забруднення водного середовища в озерах; накопичення в навколишньому середовищі токсичних речовин і радіоактивних відходів.

Чималу проблему становить розширення ЄС. На сесії Європейської Ради в Копенгагені в червні 1993 року було схвалено показники, яких країни-кандидати повинні були досягти в обов'язковому порядку, щоб подолати так званий екологічний розрив. Для цього були створені відповідні фінансові інструменти та виділені значні ресурси [5], в тому числі за програмами ФАРЕ (Програма сприяння країнам Центральної та Східної Європи) і САПАРД (Програма підвищення конкурентоспроможності сільського господарства країн Центральної та Східної Європи). В цілому, за останні роки діапазон

інструментів екологічного спрямування європейської політики значно розширився. Ключові фінансові інструменти стали доступні завдяки програмі LIFE (фінансування проектів по навколишньому середовищу), фонди якої підтримують проведення заходів та здійснення проектів по захисту навколишнього середовища країн-учасниць ЄС, а також на певних умовах виділяються і третіх країн.

Додаткове економічне сприяння екологічним проектам надає Європейський інвестиційний банк.

Масштабність екологічних проблем і та кількість сфер, які вони зачіпають, відбивається у функціонуванні інститутів Євросоюзу: Єврокомісії, Європарламенту, Європейського суду, Рахункової палати тощо. [6].

Існує і спеціальний орган, який займається питаннями навколишнього середовища, - Європейське агентство з навколишнього середовища, заснований Регламентом 1210/90, який одночасно є також і статутним документом установи. Фактично, Агентство почало функціонувати з грудня 1993 року, його штаб-квартира визначена в Копенгагені.

Основними адміністративними інструментами європейської екологічної політики є такі нормативні акти та документи, як конвенції та директиви, а також регламенти [7]. Конвенції, особливо прийняті під егідою ООН, є важливим інструментом глобальної екологічної політики. Під дію конвенцій потрапляє величезна кількість областей, в тому числі природні ресурси і небезпечні для навколишнього середовища види людської діяльності. У сферу, регульовану цими документами, входять клімат і атмосфера, моря і океани, ліси і пустелі, біологічне різноманіття в цілому і зникаючі види зокрема.

Гнучкі ринкові механізми ефективні для застосування в усіх пріоритетних галузях екологічної політики: в боротьбі зі зміною клімату і за збереження біологічного різноманіття, в захисті навколишнього середовища і здоров'я людини, в забезпеченні сталого використання природних ресурсів. Таким чином, ринкові інструменти стимулюють виробників і споживачів на зміну поведінки на користь екологічно ефективного використання природних ресурсів, а також розвиток і розробку інноваційних природозберігаючих технологій. Крім цього, пропоновані механізми відповідають цілям сталого розвитку та Лісабонської програми.

Спираючись на доповідь Європейського агентства з навколишнього середовища, можна навести таку класифікацію сучасних діючих ринкових інструментів: торговий дозвіл, введий для зниження викидів (наприклад, квоти на викиди CO_2) або економії природних ресурсів (наприклад, квоти на вилов риби); екологічні податки, запроваджені для зміни цін і, таким чином, політики споживачів і виробників; екологічні внески, введені, щоб повністю або частково покрити витрати на екологічні служби, заходи по скороченню забруднення водних ресурсів, на поховання відходів; екологічні субсидії і пільги, створені для стимулювання розвитку нових технологій, створення нових ринків екологічних товарів і служб, а також для підтримки досягнення високих рівнів захисту навколишнього середовища компаніями; схеми відповідальності і компенсації, мета яких - забезпечити адекватне відшкодування наслідків діяльності, небезпечної для навколишнього середовища, а також витрати на запобігання та відновлення збитку.

Практичний досвід наочно показує, що найбільш ефективно використовувати комбінацію цих інструментів. При цьому частка використання ринкових інструментів значно зросла з середини 1990-х років, особливо це стосується податків, внесків і торгових дозволів. Більшість заходів не виходили за рамки ЄС, включаючи десять нових країн-учасниць, асоційованих і перехідних держав Центральної та Східної Європи. Розміри оплати і внесків за забруднення води і повітря обчислювалися відповідно зі здатністю кожної з цих країн платити. Деякі країни добровільно погодилися ввести податки на відходи та використання ресурсів.

Скандинавські країни і Нідерланди, раніше всіх почали використовувати екологічні податки, до сих пір залишаються на лідируючих позиціях з цього питання. Німеччина і Великобританія досягли значного прогресу в цій області. Найчастіше, якщо реформа екологічного оподаткування на федеральному рівні знаходиться в зародковому стані, на регіональному рівні йде активне впровадження екологічного оподаткування (Фландрія і Каталонія). За останні роки значно збільшилася кількість податків на CO_2 , на сірку в паливі, на поховання відходів та на сировину, ряд податків на готову продукцію. Лише невелика кількість податків, такі як податок на звалища відходів, мита на розробку піску, гравію, каменю, залишилися незмінною (Великобританія).

В цілому, екологічна політика залишається найважливішим напрямком діяльності Євросоюзу. У цій області сформована велика система екологічного законодавства, норми якої успішно реалізуються на практиці.

Погіршення екологічної ситуації на території Європи відбувається під впливом ряду, перш за все, правових, економічних і політичних чинників. Вони діють в різних сферах господарювання, різні за масштабами свого впливу і серйозності наслідків. Дані фактори можна сформулювати наступним чином:

- Недосконала законодавча база;
- Надмірна експлуатація природних ресурсів;
- Недооблік непрямого економічного ефекту від охорони навколишнього середовища;
- Неєфективна секторальна політика, а саме, в паливно-енергетичному комплексі, сільському і лісовому господарстві;
- Макроекономічна політика, яка веде до екстенсивного використання природних ресурсів;
- Інвестиційна політика, орієнтована на розвиток експлуатації природних ресурсів секторів економіки;
- Відсутність еколого-збалансованої довгострокової стратегії.

Екологічна політика ЄС ґрунтується також на принципах обережності і Європейські закони і програми дій в області навколишнього середовища повинні прийматися після консультацій з Комітетом регіонів, економічним і соціальним Комітетом. Країни-члени повинні фінансувати і застосовувати прийняту ЄС політику в галузі навколишнього середовища.

Згідно Амстердамського договору Європейським Союзом здійснюються такі правові принципи екологічної політики:

- Принцип попереджувальної дії, тобто діяльність Союзу, спрямована на попередження, профілактику забруднення або іншої шкоди навколишньому середовищу. Загроза шкоди навколишньому середовищу повинна бути врахована заздалегідь до прийняття рішення;
- Принцип обережності, сенс якого полягає в тому, що недолік результатів наукових досліджень з конкретної проблеми не може бути причиною скасування або відстрочення заходів ЄС щодо профілактики забруднення навколишнього середовища. Не завжди можна з точною упевненістю передбачити негативний вплив на навколишнє середовище,

але навіть в таких випадках при наявності гіпотетичної можливості екологічного порушення необхідно застосовувати природоохоронні заходи;

- Принцип ліквідації наслідків і відшкодування шкоди навколишньому середовищу. Цей принцип зобов'язує у випадках неможливості уникнути шкоди навколишньому середовищу - «мінімізувати» його, стримати його поширення і усунути його в найкоротший термін;
- Винуватець шкоди платить. Збиток оплачується тими, хто його заподіяв, тобто «Забруднювач платить». Витрати на превентивні заходи, очищення та компенсацію за забруднення лягають на винуватців.

Отже, екологічна політика ЄС повинна враховувати наявну різноманітність екологічних проблем в різних регіонах Європейського Союзу і реалізовувати різні принципи проведення екологічної політики: правові, економічні, політичні та соціальні.

Таким чином, правові, економічні, соціальні та екологічні аспекти повинні користуватися рівною увагою, як при формуванні екологічної політики, так і в процесі прийняття рішень.

Небезпека глобальних проблем призводить до 2 висновків:

- якщо тенденція розвитку цих проблем буде зберігатися, то протягом наступного століття людство підійде до меж свого зростання. Найбільш імовірним буде досить різке і некероване падіння, як чисельності населення, так і промислового виробництва;
- є можливість змінити дані тенденції зростання, стабілізувати економічний та екологічний стан людства, підтримати його в далекому майбутньому. Глобальне рівновагу можна спроектувати таким чином, що потреби кожної людини на землі будуть задовольнятися, а його індивідуальний потенціал буде реалізовуватися.

В іншому випадку людству загрожують: міжнаціональні та міждержавні конфлікти, відсутність узгодженості в економічній сфері, неузгодженість в охороні навколишнього середовища, неврегульованість зростання населення, політичний авантюризм, занепад особистої і державної моралі, споживчий егоїзм, зростання кримінальних злочинів, націоналістичний і політичний тероризм, руйнівний поширення алкоголізму і наркоманії. І все ж безсумнівним є те, що людство знайде розумне рішення складного завдання здійснення

необхідного і неминучого прогресу зі збереженням людського в людині і природного в природі.

Кореляційний аналіз впливу CO₂ на економічні показники ЄС

Для дослідження було обрано наступні змінні: Імпорт товарів та послуг ЄС (\$), Викиди CO₂ в ЄС(кг на ППС \$ ВВП), ВВП (\$) ЄС, Експорт товарів та послуг ЄС (\$), Інфляція ЄС, дефлятор ВВП (річний%), Безробіття ЄС, (%), Викиди CO₂ в ЄС(кг).

Період: з 2000 року по 2021 рік

Таблиця 2.1.

Таблиця з даними для дослідження

Рік	Імпорт товарів та послуг ЄС (\$)	Викиди CO ₂ в ЄС(кг на ППС \$ ВВП)	ВВП (\$) ЄС	Експорт товарів та послуг ЄС (\$)	Інфляція ЄС, дефлятор ВВП (річний%)	Безробіття ЄС, (%)	Викиди CO ₂ в ЄС(кг)
2000	2.98E+12	0.412872	8.92E+12	3.01E+12	3.17384	9.823306	3911985
2001	2.98E+12	0.401364	9.03E+12	3.05E+12	3.389203	9.195772	3997697
2002	3.11E+12	0.381454	9.83E+12	3.26E+12	2.9949	9.541027	3973998
2003	3.75E+12	0.379389	1.2E+13	3.9E+12	2.476983	9.646566	4047103
2004	4.5E+12	0.361802	1.38E+13	4.68E+12	2.698757	9.882084	4056135
2005	4.97E+12	0.346027	1.44E+13	5.09E+12	2.540449	9.569838	4039747
2006	5.67E+12	0.320375	1.54E+13	5.77E+12	2.881562	8.625278	4071767
2007	6.65E+12	0.294615	1.78E+13	6.78E+12	2.905769	7.448056	4003411
2008	7.4E+12	0.274044	1.92E+13	7.47E+12	3.145039	7.200042	3915304
2009	5.77E+12	0.256795	1.71E+13	5.98E+12	1.66606	9.116646	3601566
2010	6.39E+12	0.255795	1.7E+13	6.57E+12	0.946741	9.795711	3709776
2011	7.39E+12	0.234903	1.84E+13	7.62E+12	1.660967	9.836141	3568090
2012	6.99E+12	0.226603	1.73E+13	7.37E+12	1.66853	10.80261	3494156
2013	7.22E+12	0.214299	1.81E+13	7.72E+12	1.316819	11.3231	3421472
2014	7.49E+12	0.197138	1.87E+13	8.04E+12	0.950439	10.84335	3241844
2015	6.65E+12	0.174473	1.65E+13	7.21E+12	1.061894	10.02374	3343467
2016	6.69E+12	0.158303	1.66E+13	7.26E+12	0.915655	9.124778	3283148
2017	7.33E+12	0.142133	1.74E+13	7.94E+12	1.546916	8.135619	3222829
2018	8.07E+12	0.125964	1.88E+13	8.68E+12	1.970561	7.269402	3162509
2019	8.55E+12	0.109794	2.01E+13	9.12E+12	0.857032	6.66653	3102190
2020	8.30E+12	0.09386	1.92E+13	9.00E+12	0.737463	8.672849	2973910
2021	8.48E+12	0.077748	1.94E+13	9.22E+12	0.61295	8.622134	2902918

Джерело: офіційний сайт Світового Банку

Отже, за вихідними даними і за допомогою програми Eviews була сформована таблиця кореляції між Викиди CO₂ в ЄС(кг). Викиди CO₂ в ЄС(кг на ППС \$ ВВП) та економічними показниками ЄС

Таблиця 2.2.

Таблиця кореляції

	Експорт товарів та послуг ЄС (\$)	ВВП (\$) ЄС	Імпорт товарів та послуг ЄС (\$)	Інфляція ЄС, дефлятор ВВП (річний%)	Безробіття ЄС, (%)
Викиди CO ₂ в ЄС(кг на ППС \$ ВВП)	-0.9366	-0.8348	-0.9098	0.8160	0.2558
Викиди CO ₂ в ЄС(кт).	-0.7981	-0.6414	-0.7536	0.8364	0.0725

Джерело: розроблене автором

Аналіз таблиці кореляції:

1. Кореляція між викидами CO₂ в ЄС(кг на ППС \$ ВВП) та експортом товарів та послуг ЄС (\$) дорівнює -0.9366. Це свідчить про негативну сильну кореляцію. При збільшенні викидів, зменшується імпорт і навпаки.
2. Кореляція між викидами CO₂ в ЄС(кг на ППС \$ ВВП) ВВП (\$) ЄС дорівнює -0.8348. Кореляція є вищою за середню і від'ємною. При збільшенні викидів – зменшується ВВП ЄС і навпаки.
3. Кореляція між викидами CO₂ в ЄС(кг на ППС \$ ВВП) імпортом товарів та послуг ЄС (\$) дорівнює -0.9098. Це свідчить про негативну сильну кореляцію. При збільшенні викидів – зменшується імпорт ЄС і навпаки.
4. Кореляція між викидами CO₂ в ЄС(кг на ППС \$ ВВП) інфляцією ЄС, дефлятором ВВП (річний%) дорівнює 0.2558. Це свідчить про позитивну слабку кореляцію. Зв'язку між цими двома показниками майже немає.
5. Кореляція між викидами CO₂ в ЄС(кг на ППС \$ ВВП) та безробіттям ЄС, (%) дорівнює 0.2558. Це свідчить про позитивну слабку кореляцію. Зв'язку між цими двома показниками майже немає.
6. Кореляція між викидами CO₂ в ЄС(кт) та експортом товарів та послуг ЄС (\$) дорівнює -0.7981. Це свідчить про негативну сильну кореляцію між між викидами CO₂ в ЄС(кт) та експортом товарів та послуг
7. Кореляція між викидами CO₂ в ЄС(кт) та ВВП (\$) ЄС дорівнює -0.6414.

8. Кореляція між викидами CO_2 в ЄС(кт) та імпортом товарів та послуг ЄС (\$) дорівнює -0.7536.
9. Кореляція між викидами CO_2 в ЄС(кт) та інфляцією ЄС, дефлятором ВВП (річний%) дорівнює 0.8364.
10. Кореляція між викидами CO_2 в ЄС(кт) та безробіттям ЄС, (%) дорівнює 0.0725. Це свідчить про позитивну слабку кореляцію. Зв'язку між цими двома показниками майже немає.

Отже, на основі проведеного дослідження, можемо зробити висновок, що збільшення викидів CO_2 в повітря мають негативні наслідки на такі показники, як експорт, імпорт та ВВП. Позитивний вплив викиди матимуть на зростання інфляції та рівня безробіття.

На базі кореляційного аналізу було розроблене економетричне рівняння впливу екологічних чинників на ВВП ЄС.

Таблиця 2.3

Рівняння регресії впливу екологічних факторів на ВВП ЄС

Dependent Variable: EU_GDP				
Method: Least Squares				
Sample: 1990 2021				
Included observations: 32				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
GAS_CONSUMPTION_EXAJOUL	-2.079310	5.521936	13.05577	0.0000
OIL_CONSUMPTION_THOUSAN	-0.134234	0.004590	29.24293	0.0000
CO2	-1.956733	201.0436	-2.894662	0.0074
C	4.3854646	181.2393	5.762469	0.0000
R-squared	0.999917	Mean dependent var	31425.45	
Adjusted R-squared	0.999905	S.D. dependent var	5705.986	
S.E. of regression	55.58679	Akaike info criterion	11.01637	
Sum squared resid	83427.05	Schwarz criterion	11.24539	
Log likelihood	-171.2619	Hannan-Quinn criter.	11.09228	
F-statistic	81655.24	Durbin-Watson stat	1.557626	
Prob(F-statistic)	0.000000			

Джерело: розроблене автором

Висновки:

1. Всі незалежні змінні значущі.

2. Якщо споживання нафти зросте на 1 тис. барелей, то прирости ВВП ЄС зменшаться на 0.13%.
3. Якщо споживання газу зросте на 1 джоуль, то прирости ВВП ЄС зменшаться на 2,07% в рік.
4. Якщо викиди CO₂ в повітря зростуть на 1% в рік, тоді прирости ВВП ЄС зменшаться на 1,95%.
5. Якщо всі незалежні змінні дорівнюватимуть нулю, тоді викиди CO₂ становитимуть 967.18 млн. тон
6. Незалежні змінні пояснюють зміну залежної на 99,9%, що говорить про те, що головний макроекономічний показник ЄС має серйозну залежність від екологічних факторів.

Отже, в результаті дослідження було доведено, що екологічні зміни матимуть негативний вплив на ВВП ЄС, при погіршенні досліджуваних показників. Для того, щоб ЄС зміг покращити економічне становище регіону, потрібно покращувати екологічні фактори та обмежувати їх негативний вплив на економіку.

2.2. Аналіз еколого-економічних проблем на торгівлю між країнами ЄС

Одним з найбільш важливих трансформаційних процесів, характерних для сучасної Європи, є екологізація господарства. Вибір на користь екологічно чистих способів ведення господарської діяльності знайшов своє вираження в ряді директив і програмних документів ЄС, що містять цільові параметри, обов'язкові до досягнення країнами Євросоюзу в горизонті 2020 року, 2030 і 2050 років. Найважливішими з цих цілей є зниження рівня викидів парникових газів і збільшення частки відновлюваних джерел енергії (ВДЕ). Очікуване зниження викидів в еквіваленті CO₂ має скласти в середньому 20% до 2020 року і 40% до 2030 року, а частка ВДЕ в споживанні повинна в ці ж терміни перевищити 27% і 32% відповідно.

Серед усіх галузей найбільший ефект очікується отримати від реалізації заходів по екологізації електроенергетики, має найбільшу частку у викидах парникових газів. Цей процес йде з різною швидкістю і інтенсивністю в різних країнах Європи, однак його загальними рисами є нарощування потужностей відновлюваної енергетики з метою заміщення потужностей теплових електростанцій, що працюють на вуглеводневому сировину. Виведення з експлуатації вугільних електростанцій веде до закриття видобування вугілля підприємств, що може негативно позначитися на регіонах, в яких вони знаходяться.

Предметом дослідження є кризова ситуація в вугледобувних регіонах ЄС, що складається в результаті проведення екологічної політики Євросоюзу. В цілому проблема деградації старопромислових і особливо вугільних регіонів є досить добре вивченою, також як інструментарій і механізми державної політики щодо їх реабілітації.

Мета дослідження полягає в тому, щоб розкрити причинно-наслідкові зв'язки і фактори, результатом яких є негативний вплив процесу екологізації економіки Євросоюзу на розвиток вугледобувних регіонів, а також виявити можливі шляхи вирішення проблеми з боку Євросоюзу і національних урядів.

Екологічна трансформація енергетики і доля вугільних ТЕС

Трансформація електроенергетики є основним напрямком екологічної політики країн ЄС та Євросоюзу в цілому. Одночасно зі збільшенням частки зеленої генерації в ряді європейських країн спостерігається тенденція витіснення теплових електростанцій, в першу чергу вугільних. Причиною цього процесу є необхідність зниження рівня викидів CO_2 при виробництві електроенергії. Вугільні електростанції є одними з найбільш екологічно брудних підприємств ЄС. Згідно з даними Європейської системи торгівлі квотами за 2021 рік (Таблиця 1), вугільні ТЕС займають перші десять рядків антирейтингу підприємств з найбільшим обсягом викидів CO_2 в атмосферу (сім з них знаходяться в Німеччині, дві в Польщі і одна в Болгарії). Очевидно, що

тільки за рахунок приросту потужностей зеленій генерації, знизити рівень викидів CO_2 без виведення теплових електростанцій на вуглеводневій сировині не вийде. Тому закриття вугільних ТЕС є цілком закономірним кроком на шляху до досягнення екологічних цілей ЄС.

Таблиця 2.4.

Десять європейських підприємств з найгіршими показниками по викиду парникових газів в атмосферу в 2021 році

Підприємство	Викиди CO_2 , млн тонн
PGE GiEK SA Oddział Elektrownia Bełchatów	37646220
Kraftwerk Neurath	29900372
Kraftwerk Niederaußem	27174168
Kraftwerk Jänschwalde	23626776
Kraftwerk Weisweiler	18945349
Kraftwerk Schwarze Pumpe	11386634
Kraftwerk Lippendorf	11376121
ELEKTROWNIA KOZIENICE	11192829
Kraftwerk Boxberg Werk IV	10583101
TPP MARITSA EAST 2 EAD	10549027

(Джерело: За даними реєстру Європейської схеми торгівлі квотами на викиди парникових газів. https://ec.europa.eu/clima/policies/ets/registry_en#tab-0-1)

Потрібно відзначити, що процес витіснення вугільних ТЕС протікає неоднаково в різних країнах Євросоюзу. У тих країнах, де кам'яне вугілля є імпоротною сировиною, переклад вугільних ТЕС на спалювання біомаси або

природного газу, або просто закриття електростанцій відбуваються відносно легко. Для енергетичних компаній провідним фактором при прийнятті таких рішень в руслі екологічної політики є економічні міркування на рівні окремих підприємств. Перехід з кам'яного вугілля на природний газ або біомасу або ж заміщення теплових потужностей вітрової генерацією можна, с припущеннями, розглядати в контексті міжпаливної конкуренції в умовах вимог екологічної політики, в той час висновок що до потужностей ТЕС з експлуатації може супроводжуватися отриманням відповідної компенсації від держави. Однак закриття електростанції не тягне за собою будь-яких істотних наслідків для інших галузей господарства.

Подібні процеси протікають досить успішно в багатьох країнах ЄС. Наприклад, в Бельгії остання вугільна електростанція припинила роботу в 2016 році. В Австрії за станом на 2021 рік залишилися дві невеликих вугільних ТЕС, причому одна планується до закриття до 2022 року, а друга до 2025 року. У Португалії дві що залишилися вугільні електростанції припинять свою роботу до 2030 року. Згідно з планами уряду Фінляндії, тільки одна вугільна ТЕС залишиться в експлуатації до 2030 року. У Швеції припинення роботи небагатьох збережених вугільних ТЕС очікується до 2022 року. У Франції протягом останніх десяти років було закрито більше вугільних електростанцій, а остаточно вугільні ТЕС очікується вивести з експлуатації до 2023 року.

Можна відзначити, що в цілому процес витіснення вугільних ТЕС протікав в цих країнах досить спокійно. Найчастіше ці вугільні електростанції залишилися в якості «спадщини» від епохи розквіту європейської кам'яновугільної промисловості, і після припинення місцевого видобутку вони працювали на імпортному кам'яному вугіллі. По суті, основною проблемою при цьому було забезпечення адекватного заміщення потужностей і надійності енергопостачання. Однак не скрізь в Європі ситуація розвивається таким чином. У країнах ЄС, де є вугільна промисловість і ведеться розробка родовищ, скорочення частки вугілля у виробництві електроенергії є завданням, пов'язаною з рядом складнощів.

Вугледобувні регіони ЄС як жертва екологізації енергетики

Протягом ХХ століття європейська вугільна промисловість пройшла через кілька серйозних криз, кожен з яких закінчувався реструктуризацією, скороченням обсягів вуглевидобутку, закриттям неефективних шахт, а також зменшенням чисельності населення, зайнятого прямо або побічно у вугільній галузі. У ряді європейських країн, які раніше вважалися найбільшими центрами вугільної промисловості, видобуток вугілля припинене, а колишні вугільні регіони пройшли реабілітацію, що тривала іноді кілька десятиліть. Як приклад можна назвати регіон Лімбург в Нідерландах.

Проте, в 41 регіоні (по європейській класифікації НАТС-2) дванадцяти країн Євросоюзу на сьогоднішній день як і раніше ведеться видобуток вугілля, що використовується, переважно, в енергетиці. Закриття вугільних ТЕС - основного споживача вугілля в цих країнах фактично означає кінець для місцевої вугледобувної промисловості.

Таблиця 2.5.

Кількість зайнятих у вугледобувній промисловості в країнах ЄС в 2021 році,

чол.

Країна	Кам'яне вугілля
Болгарія	345
Великобританія	1 975
Угорщина	1240
Німеччина	9 640
Іспанія	3 324
Польща	89 924
Румунія	4 442
Словаччина	244
Словенія	754

(Джерело: За даними Європейської асоціації вугілля та лігніту Euracoal <https://euracoal.eu/info/euracoal-eu-statistics/>)

Для європейських регіонів вуглевидобутку і без того, як правило, відносяться до числа депресивних, це призведе до збільшення економіко-соціальної кризи (Таблиця 2). У зв'язку з цим уряди цих країн опинились в складній ситуації. З одного боку, вони змушені забезпечувати досягнення європейських цільових екологічних показників, а з іншого - не допустити деградації старопромислових регіонів і погіршення економічного становища в країні в цілому. Тому не дивно, що ряд країн ЄС вкрай стримано розглядає питання скорочення числа вугільних ТЕС або намагається максимально відстрочити цей процес, щоб тим самим забезпечити збереження «статусу кво» в національній вугільній промисловості.

Відмовляючись від проведення більш агресивної екологічної політики, уряди надають підтримку вугільній галузі, що за своєю суттю схожа з практикою державного субсидування. Як і в разі надання держпідтримки тут знаходить застосування простий принцип: дешевше підтримувати неефективну вугільну промисловість на плаву, ніж боротися з негативними соціально-економічними наслідками деградації монопромислених вугільних регіонів.

При цьому, говорячи про неефективність вугільної промисловості, потрібно мати на увазі, що далеко не вся вугільна галузь Європи економічно не вигідна. Перш за все, слід розрізняти ситуацію в кам'яновугільній і буровугільній індустрії. Видобуток кам'яного вугілля в цілому в Європі дійсно зазнала за останні п'ятдесят років радикального скорочення. До останнього часу видобуток кам'яного вугілля зберігалася лише в Польщі, Чехії, Великобританії, Німеччині та Іспанії. Причому в більшості цих країн імпорту кам'яного вугілля для потреб ТЕС і сталеливарної промисловості перевищував обсяги видобутку місцевої сировини. Європейське кам'яне вугілля поступово витісняється більш дешевим імпортом.

Таким чином, економічний тиск на підприємства кам'яновугільної добувної промисловості виявляється більш впливовим фактором, ніж екологічна політика. Фактично можна говорити про те, що ситуація в

кам'яновугільної галузі є продовженням довгострокового загальноєвропейського процесу скорочення видобутку кам'яного вугілля. Разом з тим екологічна політика Євросоюзу прискорила цей процес.

Як приклад можна привести Іспанію, де видобуток кам'яного вугілля прямо і побічно субсидувалася державою протягом останніх десятиліть. Наприклад, однією з форм державної підтримки є платежі на користь вугільних ТЕС за підтримку потужностей, а також зобов'язання із закупівлі мінімальної частки вугілля з іспанських шахт. Подібна практика неодноразово потрапляла в поле зору Єврокомісії і ставала предметом судових розглядів. У 2016 році Іспанія отримала від Єврокомісії схвалення програми державних субсидій залишити 26 вугільних шахт в регіонах Кастилія і Леон, Астурія, Арагон на суму 2,13 млрд євро. Умовою цієї програми було закриття шахт до кінця 2022 року, в іншому випадку підприємства повинні повернути отримані субсидії.

В результаті, станом на початок 2021 року, в Іспанії залишилася всього одна невелика шахта «Ескондідо» в регіоні Кастилія і Леон, власник якої вступив у відкриту конфронтацію з урядом країни. Протягом наступних десяти років уряд Іспанії інвестує в реабілітацію вугільних регіонів понад 250 млн євро. Працівники, що звільняються шахт отримали можливість дострокового виходу на пенсію, а також інші соціальні пільги та програми перекваліфікації.

Фактична заборона Єврокомісії на держпідтримку збиткових вугільних підприємств виявився ефективним заходом проти країн, які не хотіли розлучатися з вугільної промисловістю, незважаючи на вимоги екологічної політики ЄС. Однак цей захід діє лише щодо нерентабельних підприємств. Якщо подивитися перелік всіх узгоджених програм держдопомоги в рамках Рішення Ради 2010/787 / EU, то можна помітити, що більшість з них відносяться до кам'яновугільної промисловості, в той час як в частині буровугільної виявляються лише окремі підприємства. (Таблиця 3)

Таблиця 2.6.

Рішення Єврокомісії за погодженням державної допомоги на закриття вугільних підприємств.

Номер справи	Рік рішення	Назва програми
N175 / 2010	2011	Субсидії на закриття шахт Трбовле Храстнік
SA.39486, SA.36565	2016	Субсидії на закриття буровугільного родовища Бана Долина
SA.42800, SA.33033, SA.43414	2012-2016	Субсидії на закриття шахт Петрошани, Парошені, Вулкан
SA.39570	2015	Субсидії на закриття шахти Пасков
SA.39096	2014	Субсидії на закриття буровугільного родовища Бана Цигель
SA.20867	2015	Субсидії на закриття підприємства Carbosulcis Spa
N708 / 2007	2011	План закриття шахт 2008-2022
SA.34332	2016	Субсидії на закриття вугільних шахт в Іспанії
SA.40773	2015	Субсидії на закриття шахти Хетфілд

Джерело: за даними Генерального директорату Єврокомісії з питань конкуренції Available at: <http://ec.europa.eu/competition/elojade/isef/> (accessed 12.04.2021)

Пов'язано це з тим, що європейська буровугільна промисловість знаходиться в досить хорошому економічному становищі. В результаті різних хвиль реструктуризацій в даний час в країнах ЄС залишилися здебільшого рентабельні підприємства, що забезпечують повний цикл від видобутку бурого вугілля до вироблення електроенергії на ТЕС. Тільки їх неекологічність є зовнішньою перешкодою для подальшої експлуатації.

Проблема посилюється тим, що ТЕС на бурому вугіллі є більш екологічно «брудними» через менше теплотворення бурого вугілля в порівнянні з кам'яним і, отже, великих необхідних обсягів палива, що

спалюється сировиною для отримання тієї ж теплової енергії, а також в силу інших властивостей. [3] Все вугільні ТЕС з перших десяти рядків антирейтингу підприємств з найбільшим обсягом викидів CO_2 в атмосферу є буровугільними. Тому, по суті, головною метою екологічної політики Євросоюзу є не кам'яновугільна галузь, а буровугільна промисловість.

Буровугільна енергетика в прицілі екологічної політики ЄС

Буровугільна енергетика продовжує відігравати помітну роль у багатьох країнах Євросоюзу. Частка бурого вугілля у виробленні електроенергії варіюється від 7% в Словаччині до 45% в Чехії і Болгарії (Таблиця 4).

Таблиця 27.

Буровугільна промисловість в ЄС

	Частка у виробництві електроенергії, %
Болгарія	45
Угорщина	19
Німеччина	22.7
Греція	38.6
Польща	32
Румунія	26.42
Словаччина	6.8
Словенія	26.6
Чехія	45.7

(Джерело: За даними Європейської асоціації вугілля та лігніту Euracoal. <https://euracoal.eu/info/euracoal-eu-statistics/>)

Очевидно, що закриття економічно вигідною буровугільної промисловості є непростим завданням, особливо для небагатих країн периферії ЄС. Проблема посилюється компактністю розташування підприємств

буровугільної промисловості. Особливістю бурого вугілля є його непридатність до транспортування на великі відстані, тому теплові електростанції, які є головним споживачем цієї сировини, розташовуються безпосередньо у родовищах, що розробляється, як правило, відкритим способом. Це обумовлює обмежено регіональний характер розміщення виробництв. У свою чергу, для регіонів це означає більший розмір підприємства, що об'єднує видобуток вугілля і вироблення електроенергії, що тягне за собою більшу кількість зайнятих в галузі. Крім того, відкритий спосіб розробки буровугільних родовищ обумовлює вилучення значних площ під потреби вугільних кар'єрів.

Таким чином, підприємства буровугільної промисловості виявляються істотно більш значущими для регіонів, де найчастіше є основним джерелом прямої і непрямой зайнятості.

Разом з тим потрібно зазначити, що згідно зі статистикою Грецького оператора ринку електроенергії, частка вугілля у виробництві електроенергії все ж поступово знижується за рахунок закриття частини вугільних ТЕС і їх заміщення енергоблоками на природному газі. Ця тенденція торкнулася і Західну Македонію, де до 2015 року були виведені з експлуатації енергоблоки ТЕС Птолемаида сумарною потужністю 663 МВт. Наступний транш виведення потужностей має відбутися до 2022 року. Він торкнеться шість енергоблоків загальною потужністю 1816 МВт. А до 2030 року чотири енергоблоки ТЕС Агіос Дімітріос потужністю 1220 МВт вироблять свій ресурс. Таким чином, очікується виведення з експлуатації сумарно 3,5 ГВт до 2030 року. За оцінками грецького уряду, рівень безробіття в Західній Македонії може в результаті перевищити 40%.

Ще складнішою є ситуація в вугледобувних регіонах Болгарії. Найбільшим вугільним підприємством і одночасно найбільшим роботодавцем (7 тисяч чоловік) країни є «Міні Маріца-Ізток», який видобуває близько 90% всього вугілля в стані, який надходить на три ТЕС, розташованих поблизу. За оцінками профспілок, комплекс забезпечує в регіоні роботою близько 20 тисяч осіб. Становище ускладнюється тим, що буровугільні ТЕС

забезпечують близько 45% всього виробництва електроенергії в Болгарії, тому їх закриття матиме серйозні наслідки не тільки для регіонів, але і для енергосистеми в цілому.

Схожу долю в генерації буровугільних ТЕС мають в Чехії - близько 46%. Державна енергетична політика, прийнята чеським урядом в травні 2015 року, передбачає скорочення частки вугільних ТЕС до 2040 року за рахунок збільшення частки ВДЕ і атомної енергетики.

Таким чином, уряди країн з розвинутою буровугільною енергетикою виявилися в складній ситуації. З одного боку, їм необхідно знижувати викиди парникових газів і закривати буровугільні ТЕС, а з іншого - закриття економічно вигідних буровугільних підприємств в старопромислових регіонах викличе важку соціально-економічну кризу. Не випадково практично у всіх країнах ЄС з буровугільної індустрією не спостерігається активних заходів щодо згортання видобутку бурого вугілля. Сказане відноситься до таких країн як Болгарія, Угорщина, Румунія, Чехія, Греція, Словаччина і Словенія.

Досвід закриття економічно вигідних галузів з політичних мотивів є у Німеччині. У 2001 році урядом цієї країни було прийнято рішення про поступову відмову від атомної енергетики. Це рішення не мало серйозних соціально-економічних наслідків для регіонів, однак явило приклад консенсусного рішення, який влаштував як федеральний уряд, так і енергетичні концерни. На даний момент Німеччина здійснює керований вихід з атомної енергетики, який буде завершений в 2022 році. Не всі в цьому процесі проходило гладко, однак в цілому можна говорити про позитивний досвід, який можна використовувати при розробці плану щодо відмови від вугілля в енергетиці.

Для Німеччини проблема поліпшення екологічних показників є вкрай гострою. Частка німецьких вугільних електростанцій у виробництві електроенергії історично становила близько 45% і ділилася приблизно порівну між кам'яновугільними і буровугільними. Однак в останні роки виробництво електроенергії ТЕС на кам'яному вугіллі істотно знизилося. У 2021 році частка

кам'яновугільних ТЕС склала всього 12,9% - найнижчий показник за останні тридцять років. У той же час частка буровугільних ТЕС залишилася знизилася незначно - 22,5%.

Приклад Німеччини показує, наскільки дорогим є реструктуризація в вугільних регіонах, обумовлена відмовою від буровугільної енергетики з міркувань екологічної політики. Очевидно, що реалізація подібної програми під силу тільки дуже фінансово стійкої національної економіці. У менш економічно стабільних держав периферії ЄС недостатньо коштів на реалізацію такого комплексу заходів, і це без урахування вартості заміщення або конверсії усували потужностей вугільної генерації.

В результаті проведеного дослідження впливу екологічної політики ЄС на вугледобувні регіони можна зробити наступні висновки. Перш за все, ситуація різниться в кам'яновугільної і буровугільної промисловості. У першому випадку екологічна політика ЄС прискорила економічний процес витіснення неконкурентоспроможною європейської кам'яновугільної промисловості за рахунок припинення узгодження з боку ЄС національних державних субсидій на підтримку економічно неефективною кам'яновугільної галузі.

Відносно буровугільної промисловості провідним фактором екологічної політики ЄС, що робить негативний вплив на вугледобувні регіони, є вимушене закриття буровугільних ТЕС, здійснюване з метою зниження викидів парникових газів в атмосферу до обумовлених в директивах ЄС значень. Так як буровугільні ТЕС утворюють єдиний комплекс з видобувними підприємствами, їх закриття відбувається одночасно, що фактично означає припинення існування економічно ефективною галузі, що має для регіонів системоутворюючий характер.

Наслідки для вугледобувних регіонів, обумовлені закриттям буровугільних підприємств, представляють для національних урядів серйозну проблему, так як заходи по реструктуризації економіки та реабілітації регіонів вимагають вкрай високих витрат. Разом з тим, з боку Євросоюзу поки що не було значущої реакції по фінансовій підтримці вугледобувних регіонів, що

виявляються в кризовій ситуації через політику ЄС щодо здійснення екологічної трансформації. Відповідне напрямком політики згуртування ЄС поки що перебуває в стадії формування.

2.3. Екологічна політика ЄС як приклад системи міжнародного екологічного управління

Європейський Союз створив одну з найсильніших і найбільш інноваційних систем заходів і заходів щодо захисту навколишнього середовища в світі. У розробці політики Євросоюзу сьогодні екологічна політика займає за своєю вагою рівні позиції з економічною політикою. Незважаючи на різномірний склад членів Європейського Союзу, йому вдалося виробити спільну платформу по таким екологічним проблемам, як зміна клімату, регулювання обороту хімічних речовин, біобезпеку та ін. І це незважаючи на всі труднощі, з якими довелося зустрітися державам-членам Європейського Союзу через дисбалансу в міжнародній торгівлі, викликаного дією різних екологічних стандартів в областях, що мали переважно транскордонний характер [10] [9] [11]. Сьогодні можна стверджувати, що практика ЄС в екологічній сфері є взірцем для інших держав і регіонів. За всім цим стоїть політична воля і підтримка з боку громадянського суспільства. З роками були створені правові основи, що дозволяють ЄС виробляти заходи щодо захисту навколишнього середовища.

ЄС являє собою важливу модель для вивчення, будучи найбільш розвиненою міжнародною регіональною організацією зі всеосяжним режимом екологічної політики і міжнародним екологічним управлінням.

Починаючи з 1992 року, коли відбулася Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро, ЄС став грати особливо велику роль в просуванні міжнародних екологічних угод, стимулюючи їх підписання і ратифікацію державами-членами. В результаті свого розширення сьогодні Євросоюз формує екологічну політику від

Балтійського до Егейського морів. Вступники в ЄС нові держави повинні переносити в своє національне законодавство правила директив та інші джерела екологічного права ЄС, відомих як екологічне законодавство ЄС.

В рамках Європейського Союзу в даний час основними структурними підрозділами, які беруть участь у виробленні екологічної політики, є: Європейська Рада, Рада Міністрів, Європейська комісія, Європейський парламент і Суд ЄС. Є також вторинні установи, в число яких входить Європейське Агентство з навколишнього середовища.

Найбільш важливі рішення, що формують екологічну політику ЄС, приймаються на зустрічах глав держав-членів в рамках Європейської Ради; а більш конкретні рішення - на засіданнях Ради Міністрів по навколишньому середовищу. Усі прийняті директиви повинні бути імплементовані в національне законодавство держав-членів протягом двох років. При цьому Лісабонський договір ліквідував право вето у держав-членів. Починаючи з Єдиного Європейського Акта 1986 р який вперше ввів кваліфіковану більшість в голосуванні за деякими екологічними питаннями, число таких проблем, рішення по яких приймається кваліфікованою більшістю голосів, незмінно розширювалося.

Що стосується Європейської Комісії, то починаючи з 2014 р число комісарів має становитиме дві третини від числа держав-членів. До завдань Комісії входить ініціювання прийняття законодавства ЄС і контроль за його дотриманням. Комісія також уповноважена вести переговори від імені Євросоюзу щодо укладення міжнародних договорів [12].

Європейський парламент обирається безпосередньо виборцями в кожній країні і прагне відображати різноманітні інтереси політичних партій і угруповань по всій Європі. Саме Парламент затверджує або відхиляє проекти законів, що надходять з Єврокомісії. При цьому, Європейський Парламент не володіє правом законодавчої ініціативи.

Особливо слід відзначити Суд ЄС, який вніс великий внесок в розвиток і становлення екологічного права ЄС. Починаючи з кінця 70-х рр. XX ст.,

Рішення Суду Європейських співтовариств стали служити утвердженню екологічного спрямування в якості одного з основних в діяльності ЄЕС. Можна відзначити два прецедентних рішення у справах, порушених Комісією проти Італії в зв'язку з тим, що остання не прийняла заходів до реалізації положень директиви, що стосується засобів для чищення, і директиви про зміст сірки в певних видах рідкого палива і тим самим порушила ст. 100 Римського Договору. Істотним внеском Суду ЄС у формування екологічної політики слід визнати його рішення дозволяти державам-членам зберігати в якості діючих ті закони, які за своїми вимогам перевищують загальносоюзні стандарти.

В ЄС діє принцип субсидіарності, згідно з яким рішення приймаються на рівні Союзу тільки тоді, коли вони не можуть бути більш ефективними на рівні окремих держав-членів.

Однією з головних задач, що стоять перед ЄС, було знайти способи розміщення різних рівнів екологічних зобов'язань і регулювання без ослаблення кінцевих цілей. Це особливо гостро відчувається при кожному новому розширенні членського складу ЄС. Як приклад можна послатися на введений ЄС в 2008 р податок на емісію повітряними судами «парникових» газів, а також встановлення нових екологічних вимог до вихлопних газів легкових автомобілів. Аналогічна ситуація спостерігалася і при вирішенні скоротити на 8% обсяги викидів «парникових» газів згідно з Кіотським протоколом 1997 року в період з 2008 по 2012 рр. по відношенню до рівня 1990 р, а також забезпечити в енергопостачанні ЄС до 2022 р 20% поновлюваних джерел енергії.

ЄС знаходиться на переломному етапі своєї еволюції. Без сумніву, ЄС домігся великих успіхів на шляху до захисту навколишнього середовища протягом останніх чотирьох десятиліть і в даний час вступив в нову фазу формування і здійснення екологічної політики. Через кілька десятиліть після введення досить деталізованих екологічних директив і розпоряджень, ЄС після Маастрихтського договору в 1992 р почав переглядати свій підхід, зробивши акцент на принципі субсидіарності. У відповідь на вимоги держав-членів

надати велику свободу в реалізації екологічного законодавства ЄС, Єврокомісія зробила свій вибір на користь довгострокових широких директив, що спираються на принципи сталого розвитку. Вона також сприяла впровадженню нових інструментів політики, таких як торгівля викидами, угоди про спільне використання та маркування для поліпшення екологічних показників і рентабельності. Вона також підтримала Кіотський протокол, розробила першу в світі схему міжнародної торгівлі викидами вуглецю і звернулася до світової спільноти з далекосяжними пропозиціями.

Незважаючи на це, ЄС стикається з серйозними проблемами, які необхідно вирішувати, якщо він планує залишитися лідером в екологічній сфері. Економічна стагнація і високий рівень безробіття в значній мірі «поховали» ентузіазм громадських і державних діячів щодо прийняття підвищених зобов'язань щодо захисту навколишнього середовища. Здійснення екологічного законодавства ЄС на національному рівні, як і раніше залишає бажати кращого. Крім того, вступ в ЄС дванадцяти нових держав-членів загрожує зсувом уваги ЄС з основних глобальних екологічних проблем на інтереси цих держав Центральної та Східної Європи. Проте, з позицій глобальної екологічної перспективи, розширення ЄС призвело до значного поліпшення екологічної ситуації в нових державах Європейського Союзу.

В Євросоюзі політика сталого розвитку неминуче вимагатиме більш тісної інтеграції екологічної політики в інші області політики, такі як енергетика, транспорт, сільське господарство і туризм.

Захист навколишнього середовища та кліматична політика, що представляють так званий зелений порядок, подаються як одна з візитних карток Європейського союзу, який позиціонує себе як лідера природоохоронного законодавства і природоохоронної політики в світі.

Серед головних екологічних проблем, що впливають на профільні програми ЄС, слід назвати різні несприятливі ситуації в сільському господарстві, в розвитку і функціонуванні енергетичного сектора, зростання природних катаклізмів (посухи, повені, лісові пожежі), скорочення біоресурсів і

біорізноманіття. В даний час істотний вплив роблять і дискусії про зміну клімату.

З 2014 по 2022 рр. функціонує Сьома програма дій по захисту навколишнього середовища. Позначені чотири цілі програми: захист і примноження природного капіталу Союзу; створення ресурсозберігаючої та низьковуглецевої економіки; впровадження екологічних завдань в усі види комунітарної політики; поширення інформації про екологічні проблеми та їх вирішення. Висловлюються і сміливі погляди про завдання «зеленої політики» до 2030 року і навіть до 2050 року, серед яких - зробити енергетику на 70% низьковуглецевою. Однак не всі поставлені цілі були виконані.

4 грудня 2021 року було опубліковано доповідь Європейського агентства з навколишнього середовища (ЄАНС). Експерти висловили сумнів в можливості досягти всіх цілей до 2030 року, якщо негайно не почати діяти в найближчі десять років, не інвестувати в сталий розвиток і не припинити фінансування екологічно шкідливих виробництв. Доповідь Євростату за 2021 рік також свідчить про відсутність прогресу в розвитку кліматичної політики.

Перший закон ЄС про клімат був представлений в березні 2020 року. У центрі нового закону ЄС про клімат - реалізація плану по скороченню викидів парникових газів до 2030 року, щонайменше, до 50% - 55%, для чого будуть застосовуватися різні інформаційні і фінансові інструменти. Також пролунала пропозиція переглянути Директиву про оподаткування енергетики, щоб скоординувати її розвиток з вимогами ЄС. Передбачається розробити нову схему обмеження викидів, провести зміну кредитної політики для спрямування розвитку підприємств в сторону екологізації, впровадити використання безпечних сільськогосподарських технологій, переглянути законодавство щодо всіх видів забруднень.

Такі грандіозні завдання вимагають не менш грандіозних фінансових ресурсів. Фінансування низьковуглецевої енергетики та пов'язаної з нею інфраструктури має збільшитися майже до 3% в рік, що означає виділення додатково коштів - до 600 млрд євро на рік.

Очевидно, що фінансування цих проектів буде здійснено за рахунок інших політик і перерозподілу фінансових потоків всередині ЄС, що вже викликало гострий негативний відгук від таких країн, як Польща.

Отже, можна зробити наступні висновки:

1. ЄС повністю усвідомив в особі вищих чиновників нові правила «екологічної гри», звідси безліч заяв в дусі «екологічного популізму».
2. ЄС прагне зміцнити свої позиції як лідера екологічного руху в світі.
3. Велика ставка в досягненні екологічного порядку зроблена не тільки на фінансові інструменти, а й на вирощування так званого екологічної свідомості громадян.
4. Безліч питань викликає майбутнє енергетичного сектора, якому належить тотальна трансформація. Очевидно, її здійснюватимуть за рахунок кінцевого споживача. Безумовно це викличе новий соціальний вибух в суспільстві.
5. У зв'язку з поставленим завданням реформування енергетичного сектора ЄС можна очікувати радикалізацію політичного порядку і появу своєрідної інтерпретації зростання загроз.

РОЗДІЛ 3.

ВПЛИВ ЕКОЛОГІЧНОГО ФАКТОРА НА ТОРГІВЛЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

3.1. Сучасні еколого-економічні проблеми України

Основними антропогенними джерелами розширення екологічної кризи на Україні представляють дуже великі промислові комплекси - споживачі сировини, енергії, води, повітря, землі, транспорту і разом з тим страшні отруйники навколишнього середовища практично всіма видами забруднення (механічними, хімічними, фізичними, біохімічними). Сконцентровані вони близько родовищ корисних копалин, великих міст і водних об'єктів: Донбас, Центральне Придніпров'я, Кривий Ріг, Прикарпатті, Керч, Маріуполь, велика частина обласних центрів. Серед цих об'єктів самими великими забруднювачами є металургійні, хімічні, нафтопереробні, деякі військові підприємства.

Найбільше забруднення навколишнього середовищаносять об'єкти енергетики, в першу чергу ТЕС і ГЕС. Споживаючи велику кількість нафтопродуктів, газу і вугілля, вони викидають в атмосферу мільйони кубічний метрів шкідливих газів, аерозолів і сажі, займають сотні гектар землі шлаком і золою.

Іншим джерелом забруднення природи України є транспорт - автомобільний, повітряний, водний, залізничний. У всіх великих містах України частина забруднення повітря від автотранспорту остання час становить 70-90% від загального рівня забруднення.

Вихлопні гази автомобілів, пари шкідливих різних речовин, зливні води після миття автомобілів (промивка двигуна) і їх агрегатів, кислот, завдають величезної шкоди навколишньому середовищу.

Морський транспорт забруднює море відходами харчування, сміття, нафтою, що у великій мірі погіршує екологічний стан моря, особливо в припортових зонах.

Сучасний напружений екологічний стан більшості регіонів України (Центральне Полісся, Прикарпаття, Причорномор'я, Крим, Азовське море, Центральне Придніпров'я і Донеччина) є спадком помилкової екологічної політики нашої держави протягом останніх десяти років: розвиток територіальних промислових комплексів, енергетики, сільського господарства без урахування специфіки природних умов краю, інтересів українського народу, екологічних законів. Для підтвердження сказаного наведемо деякі факти забруднення і шкоди навколишньому середовищу України від основних видів виробничої діяльності на її території.

Підприємства металургії й енергетики щорічно викидають в повітря відповідно 35% і 32% забруднюючих речовин від стаціонарних джерел, і є головними забруднювачами повітря України (міста Макіївка, Маріуполь, Комунарськ, Харцизьк, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Дніпродзержинськ та ін.). Металургійні підприємства оснащені очисними спорудами, лише на 30-50%, які є застарілими або не діють зовсім.

Головними джерелами забруднення навколишнього середовища важкими металами, особливо миш'яком і свинцем є підприємства кольорової металургії; вони ж забруднюють навколишнє середовище сірчаної та азотної кислотами (м. Костянтинівка - завод "Укрцинк", м. Запоріжжя - Дніпровський, Микитівський ртутний комбінати та ін.).

Чорна металургія - основний забруднювач вод фенолами, нафтопродуктами, сульфатами.

ТЕС виробляють в Україні понад 70% електроенергії (близько 37,6 тис. МВт); майже всі вони розміщені в містах і промислових центрах і є найбільшими забруднювачами довкілля серед усіх об'єктів енергетики. Основними компонентами їх забруднень це тверді частинки палива (зола), сірчаний ангідрид, окиси азоту. Загальна кількість викидів енергетичних

об'єктів становить близько 2,3-2,5 млн. т. за рік. Залишок електроенергії виробляють ГЕС і АЕС. Найбільші наші гідроелектростанції перебувають на Дніпрі (Київська, Кременчуцька, Дніпродзержинська, Запорізька, Каховська). ГЕС вважаються екологічно найбільш безпечними, але створення каскаду водосховищ на Дніпрі, які затопили близько 7 тис. Км², прекрасних родючих заплавних земель і за період свого існування перетворилися у водойми-накопичувачі відходів, що призвело до значних негативних екологічних змін (підтоплення 100 тис. га прибережних земель, багаторазове зниження активності процесів самоочищення Дніпра, "цвітіння" водойм, зниження продуктивності рибних господарств тощо).

Негативним з екологічної точки зору є наявність на території України п'яти АЕС (14 енергоблоків) - Чорнобильської, Рівненської, Хмельницької, Запорізької та Южно-Української. Зберігається не тільки велика небезпека нових аварій на АЕС, але й додається дуже складна проблема поховання відходів ядерного палива і, в недалекому майбутньому, після вироблення належного ресурсу - поховання та ліквідація самих АЕС дуже складний, небезпечний і дорогий процес.

Одним з головних забруднювачів навколишнього середовища є також хімічна промисловість, об'єкти якої викидають у повітря сірчаний ангідрид, окиси азоту, вуглеводні тощо/ Найбільшої шкоди вони завдають у Прикарпатті (Ново-Роздольський сірчаний комбінат, Калужській калійний концерн), на Донбасі, Одесі, Вінниці, Сумах, Рівному (підприємства об'єднання "Азот"), які забруднюють навколишнє середовище фосгеном, вінілхлоридом, хлористим воднем, фенолом, аміаком і іншими дуже небезпечними токсичними речовинами. Дуже шкодять навколишньому середовищу також хімічні підприємства, які виробляють отрутохімікати (міста Первомайськ, Калуш, Маріуполь Дніпродзержинськ), синтетичні продукти (підприємства об'єднань "Хімволокно", "Хлорвініл", "Дніпрошина", "Укрнефтехім" і ін.). Сумним фактом залишається те, що майже всі підприємства хімічної промисловості

мають застаріле обладнання, піднімають кордону санітарно-захисних зон, не мають очисних споруд, або мають, але дуже неефективні.

Сільськогосподарське виробництво в Україні сьогодні значно гірше, ніж кілька десятиліть тому, тому це впливає на природне середовище, через нераціональну організацію меліоративних робіт а також недбале їх зберігання, транспортування. Сучасна зміна клімату безпосередньо впливає на стан в сільському господарстві. І в даний час агрономи ламають голову над тим, як пристосувати вирощування культур до нових умов і нового клімату [37].

Аналіз динаміки екологічного стану України показав, що за останні п'ять років екологічна криза продовжує розвиватися, розростається, охоплюючи все більші території України. Цьому сприяють: майже повна відсутність асигнувань на серйозні природоохоронні міри у всіх галузях промисловості; відсутність контролю й практична безкарність діяльності, що губить природу діяльності; зростання кількості та потужності техногенних аварій через тотальне спрацювання устаткування і технологій на виробництвах, а також дуже низька ефективність очисних споруд, з тих, які все ж працюють; надзвичайно низький рівень екологічної освіти населення.

Можна, звичайно, дуже довго говорити, про те, що необхідно створити черговий контролюючий і каральний орган, який буде вирішувати ці проблеми, але, як показав час, такі заходи не вихід. Чи не перестануть люди губити природу, тільки тому, що якийсь контролер може їм у цьому перешкодити. Необхідно в першу чергу підвищувати рівень екологічної освіти населення України, і ввести великі матеріальні штрафні санкції за шкоду навколишньому середовищу, як для промислових підприємств, так і для фізичних осіб. Матеріальна стимуляція таких заходів теж необхідна, але не у вигляді загадкових напрямків бюджетних коштів невідомо на що і невідомо куди, а великі податкові пільги тим підприємствам, які поставлять у себе очисні споруди високої ефективності, і які будуть строго стежити за кількістю стоків, що скидаються. Непрацююча молодь, студенти можуть прекрасно стежити, а станом парків, чистотою населених пунктів, якщо їм платити за це. Активна

пропаганда в засобах масової інформації про необхідність збереження природних ресурсів і висвітленні реального стану навколишнього середовища в Україні. Паралельно з цими заходами слід збільшувати площу біосферних заповідників, національних парків, навіть якщо доведеться значно скоротити площу експлуатованих земель.

Державна політика в сфері екології, як і в іншій сфері повинна базуватися на стабільній системі законодавства, актів, нормативів, але ця система, особливо в перехідний період повинна бути еластичною, тобто вміти швидко реагувати на зміни навколишніх компонентів, вміти пристосовуватися до швидких змін життя. Це є дуже ефективним засобом боротьби з екологічною кризою і забезпеченням природно-охоронної функції держави. Основні напрямки повинні розвиватися за допомогою розвиненої системи екологічного права.

Важливим кроком до поліпшення природоохоронної сфери стало прийняття 28 липня 1996 року Конституції України, в якій стверджується, що забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України є зобов'язання держави (стаття 16), кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля (стаття 50) і кожен зобов'язаний не ставити шкоди природі і відшкодувати завданням їм збитки (стаття 66) [40]. Правда, це більше соціальна проблема виконання цих законів. Кожен громадянин України просто зобов'язаний усвідомити їх важливість, важливість дотримання цих законів, законів Конституції.

Українське законодавство має підготувати проекти нормативно-правових актів, які згодом затвердить Кабінет Міністрів України, а саме [41]:

- Правила відшкодування шкоди, пов'язані з порушенням екологічного законодавства,
- Положення про екологічний контроль
- Положення про екологічний аудит
- Положення про екологічний ліцензування

Екологічний моніторинг довкілля є сучасною формою реалізації процесів екологічної діяльності за допомогою засобів інформатизації і забезпечує регулярні оцінку і прогнозування стану навколишнього середовища і життєдіяльність суспільства. Створення і функціонування Державної системи екологічного моніторингу довкілля повинно сприяти дії державної політики, яка повинна передбачати:

- Екологічно раціональне використання природного потенціалу держави
- Соціально екологічно і економічно раціонально вирішувати проблеми, які виникають в результаті забруднення навколишнього середовища, небезпечних природних явищ, техногенних аварій і катастроф.
- Розвиток міжнародних взаємин збереження природи, охорони озонового шару атмосфери, попередження антропогенних змін клімату.

Державним завданням стало питання екології цивільному житті. Ефективна і послідовна система державних регулювань і районних заходів, спрямованих на впровадження в практику якісно нових ресурсозберігаючих, екологічно безпечних видів техніки, технологій і організації матеріального виробництва. Метою впровадження нових технологій є високоефективне використання, збереження, оновлення різного виду ресурсів, підтримання екологічної рівноваги.

У цій темі важливе місце займають правові механізми відповідальності підприємств за заданий шкоди навколишньому середовищу (перш за все використання небезпечних речовин). Так, як значна частина порушень екологічного законодавства пов'язана з невідповідністю структури і господарської спеціалізації природним умовам і ресурсам окремих регіонів.

Конкретні цілі та програми повинні стосуватися, перш за все:

- Визначення допустимих значень забруднення навколишнього середовища (з точки зору здоров'я людини);
- Економія енергоресурсів;

- Використання в промисловості відходів виробництва;
- Утилізація старих матеріалів і відходів;
- Підтримання здоров'я лісів і природної сили самоочищення водойм;
- Впровадження автомобілів з мінімальною кількістю вихлопних газів і бензину без вмісту свинцю;

Засоби поліпшення навколишнього середовища, а саме:

- технологічні - розробка і впровадження нових технологій, очисних споруд;
- архітектурно - плановані - озеленення населених пунктів, організація санітарних зон, раціональне планування підприємств і житлових масивів;
- економічні - вкладення коштів в розвиток нових технологій;
- правові - прийняття і дотримання законодавчих актів, і підтримка в нормальному стані атмосфери, водойм, ґрунту;
- освітні - формування з раннього віку екологічної культури населення та впровадження молодіжних програм.

3.2. Вплив еколого-економічних проблем на зовнішню торгівлю між Україною та ЄС

Європейський Союз є одним із ключових гравців на міжнародній екологічній арені. Він дедалі активніше формує міжнародний екологічний порядок денний і вважається взірцем у сфері екологічного права. Спільний План дій Україна–ЄС містить низку завдань, що передбачають кроки до створення умов належного врядування у сфері охорони навколишнього середовища, попередження погіршення екологічного стану й розширення співробітництва між Україною та Європейським Союзом із цих питань.

ЄС та Україна налагодили співпрацю у сфері зміни клімату. Спільна робоча група створена у 2002 р. вивчає шляхи подальшого розширення

співпраці у таких галузях, як упровадження Кіотського протоколу, розробка засад на період після 2014 р., торгівля емісіями; обмін інформацією про заходи, які вживають Україна та ЄС щодо запобігання зміні клімату; підтримку уряду України з намірів розробки Національної стратегії з протидії глобальним змінам клімату та пом'якшення їх впливу; використання досвіду ЄС у цій сфері з метою створення необхідних інститутів і систем, передбачених Рамковою конвенцією ООН «Про зміни клімату» (1992 р.) і Кіотським протоколом до неї; розгляд ініціатив щодо заходів боротьби із глобальним потеплінням [42].

Тісне співробітництво у сфері ефективності використання енергії, яке відбувається в рамках Меморандуму про порозуміння щодо співпраці в енергетичній сфері між ЄС та Україною, де викладені пропозиції щодо активізації подальшої роботи у просуванні відновлювальних джерел енергії та вирішенні проблем, пов'язаних зі зміною клімату.

Базовим документом двостороннього співробітництва у природоохоронній сфері є Угода «Про партнерство і співробітництво» (УПС) між Україною і Європейським Союзом від 16 червня 1994 р., а саме ст. 63 (1), метою якої є спільна боротьба учасників угоди з погіршенням стану довкілля. В її межах охоплюються такі питання, як моніторинг рівнів забруднення та оцінку стану природного довкілля, систему інформації про стан довкілля, боротьбу із локальним, регіональним і транскордонним забрудненням атмосферного повітря та води, екологічно безпечне й ефективне виробництво та використання енергії, безпека підприємств, зменшення обсягів, утилізація та безпечне знищення відходів, захист лісів, збереження біологічної розмаїтості, раціональне використання біологічних ресурсів та управління ними тощо.

Природоохоронна співпраця України та ЄС передусім відбувається у рамках Підкомітету з питань транспорту та енергетики, співробітництва у цивільному та ядерному секторі, охорони природного довкілля, освіти, навчання і технологій.

Одним із важливих елементів інтеграції України до ЄС є приведення у відповідність до вимог та стандартів права законодавства держави, через його

адаптацію. Вона полягає у поетапному прийнятті та впровадженні нормативно-правових актів України, розроблених із урахуванням вимог ЄС, зокрема й в екологічній сфері. Наша держава керується положеннями ст. 51 УПС від 14 червня 1994 р., відповідно до якої, вона взяла на себе зобов'язання вживати заходів для забезпечення того, щоб національне законодавство поступово було приведенне у відповідність до законодавства ЄС.

У межах зазначеного процесу адаптації Міжвідомча координаційна рада з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу у 2001 р. затвердила орієнтовний перелік правових актів ЄС, з якими має бути узгоджене екологічне законодавство нашої держави: 56 документів у сфері охорони довкілля, що стосувалися захисту водних ресурсів, флори та фауни, ґрунтів, контролю генетично модифікованих організмів, оцінки шкідливого антропогенного впливу на довкілля, правил поводження з небезпечними відходами, запобігання забрудненням тощо.

Виділяють три основні елементи адаптації вітчизняного екологічного законодавства до норм ЄС:

- транспонування - наближення або зміна національних законодавчих актів, що регулюють використання природних ресурсів і охорону природи, а також правила юридичної процедури у такий спосіб, щоб вимоги відповідних законів ЄС були повністю введені в систему законодавства України;
- реалізація - призначення відповідних інститутів, виділення бюджетного фінансування, необхідного для введення в дію законів і постанов;
- здійснення правоохоронних дій - впровадження відповідних заходів контролю належним дотриманням природоохоронного законодавства у повному обсязі, і здійснення санкцій за його порушення.

Враховуючи сучасні політичні реалії, варто відзначити, що сьогодні для України найбільшим донором виступає ЄС. Так, лише в рамках програми

TACIS виділено понад 1 млн. євро. Програма допомоги ЄС - TACIS передбачає надання макрофінансової та гуманітарної допомоги країнам- претендентам на членство в ЄС. З огляду на це, створено Українсько-європейський консультативний центр з питань законодавства, через діяльність якого ЄС надає технічну допомогу у адаптації законодавства України до власних вимог.

Одним з найважчих для бізнесу України, вважають експерти, буде перехід на європейські стандарти в сфері екології. Особливо проблематичною стане адаптація до екологічних норм ЄС для металургії. Разом з тим по ряду позицій українські стандарти вже вдалося привести у відповідність з європейськими. 24 з 27 технічних регламентів, які стосуються промисловості, фактично гармонізовані з європейськими технічними регламентами. Тобто промисловість в більшості своїй працює в умовах, в яких вона буде працювати після впровадження зони вільної торгівлі.

Низька конкурентоспроможність української продукції і складності переходу на євростандарти в умовах зони вільної торгівлі можуть призвести до проблем не лише на європейському, а й на внутрішньому ринку, вважають експерти.

У свою чергу українським підприємствам для підвищення конкурентоспроможності необхідні технічне переозброєння і перехід на нові технології.

До того ж в даний час в країні, де уряд фактично "заморозив" соціальні стандарти, зарплати і пенсії, попит буде стримуватися низькими доходами населення. А падіння попиту в свою чергу призведе до розорення значної частини виробників, відзначають експерти.

В Україні екологічний податок - це платіж за забруднення. В Євросоюзі він трактується ширше. До нього відносять і енергетичні податки, і транспортні, і податки за використання природних ресурсів.

Якщо в Україні викиди CO₂ повністю обкладаються екологічним податком, то в ЄС - лише частина, а решта входить в Європейську систему торгівлі квотами.

При цьому Україна і ЄС переживають схожі складності з використанням екологічних податків. В ЄС 26% зборів йдуть на природоохоронні заходи. Однак там і база екологічного оподаткування ширше, і суми більше [43].

Крім того, проблема прозорості використання коштів актуальна як для нас, так і для Євросоюзу. Наприклад, не існує єдиної звітності, що дозволяє відстежити використання надходжень від продажу квот. 14% їх йдуть взагалі не за призначенням, 11% - на цілі, які не ідентифіковано. Тобто 25% коштів просто губляться.

На відміну від України, в ЄС діє налагоджений механізм екологічного субсидування. У нього входять гранти, податкові знижки, пільгові кредити.

В рамках Європейської системи торгівлі квотами діє фонд, який фінансує проекти в сфері відновлюваної енергетики, уловлювання та зберігання вуглецю. Цей фонд буде діяти до 2022 року. А в 2021 році з'являться два нових - Фонд модернізації та Фонд інновацій. Перший буде інвестувати в проекти енергоефективності та розвитку електроенергетики. Другий підтримає проекти в енергоємних галузях, альтернативній енергетиці, уловлювання та зберігання CO₂.

В Україні немає подібних фінансових механізмів. Хоча, за інформацією ОЕСР, третина заходів в промполітики з розвитку металургії присвячені охороні навколишнього середовища.

В Євросоюзі вже запропонували ввести спеціальні імпорتنі мита, прив'язані до викидів. Вважається, що більш низькі екологічні стандарти будь-якої держави повинні давати переваги його конкурентам на ринку. Наприклад, якщо сталь проведена в країні, де викиди металургійних підприємств вище, ніж в середньому по Євросоюзу, то така продукція може обкладатися митом.

Цей сценарій цілком реальний. Європейські металурги неконкурентоспроможні, і Євросоюз однозначно буде їх підтримувати. Зараз доступ на європейський ринок обмежений квотами. В майбутньому квоти можуть замінити на інші заходи підтримки, в тому числі пов'язані з екологічним напрямком.

Тому Україні вже сьогодні потрібно переймати європейський досвід з екологічного субсидування підприємств. Це забезпечить розвиток металургійного

виробництва, збереження його конкурентоспроможності. А значить, дозволить зберегти приплив експортної валютної виручки, а також забезпечить робочі місця і надходження податків до бюджету. В результаті від екологічного стимулювання виграють всі: і держава, і підприємства, і населення.

Україна вже досягла чималих успіхів у збільшенні обсягу торгівлі з ЄС (загальний обсяг зріс на 27% за січень-серпень 2021 року порівняно з аналогічним періодом 2021 року).

Втім, подальший розвиток нашого експорту залежить від багатьох питань, які здаються несуттєвими.

Зокрема - від питань екологічного захисту.

Екологічні питання є частиною ключового розділу Угоди про асоціацію "Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею".

Питання збільшення експорту України на ринок ЄС тісно пов'язаний з питанням встановлення високих європейських стандартів з охорони навколишнього середовища.

В ЄС для забезпечення рівних умов торгівлі була впроваджена ціла система стандартизації, технічного регулювання, оцінки відповідності, що, серед іншого, включає і екологічні стандарти.

Це означає, що українським підприємствам треба бути готовими конкурувати з європейськими товарами, в тому числі і з екологічної точки зору. Саме тому питання адаптації законодавства України до законодавства ЄС в галузі навколишнього середовища дуже актуальне на сьогодні

Імплементация екологічних директив повинна здійснюватися своєчасно і ефективно, забезпечуючи досягнення мети тієї чи іншої директиви, впроваджуючи європейські принципи і механізми.

На сьогодні в порядку денному вже є одне невирішене питання - це заборона експорту деревини в ЄС.

ЄС наполягає на знятті заборони на експорт, справедливо посилаючись на недотримання умов Угоди. Та й рішення України мотивувалося захистом

національного виробника, а не сталого управління лісовими ресурсами, як слід було очікувати, беручи до уваги ситуацію з рубками в країні.

Більш того, заборона експорту необробленої деревини не призвело до скорочення обсягів її заготівлі, а деревина тепер експортується під виглядом "дров". Ситуація однозначно повинна бути вирішена комплексно - торгівля лісом повинна бути нерозривно пов'язана з його охороною.

Що Україна може зробити вже зараз? Насправді - багато.

- Чітко закріпити питання навколишнього середовища і сталого розвитку в торговельній політиці України. Наявність в торгових угодах екологічної складової не може залежати тільки від політики і підходів іншого боку, як це відбувається зараз.

- Розробити свої власні інструменти оцінки впливу торгівлі, зокрема, на сталий розвиток і навколишнє середовище як його складову частину.

Наприклад, на грудень 2021 року Мінекономрозвитку повинно було підготувати методичку проведення оцінки впливу торгівлі на сталий розвиток, щоб уже в грудні 2022 провести таку оцінку. Проте, ніяких кроків у цьому напрямку не було зроблено.

- Торгова політика повинна стати відкритою і забезпечувати належний діалог з усіма зацікавленими особами, включно з представниками громадськості.

Ще одне завдання пов'язане з членством країни у Світовій організації торгівлі (СОТ). Зараз 46 членів СОТ беруть участь в переговорах щодо укладення Угоди з екологічних товарів в рамках СОТ. Його мета - усунути торговельні бар'єри для товарів, важливих для охорони навколишнього середовища і боротьби зі зміною клімату.

ЄС вже визначився з переліком товарів, а ось Україні необхідно провести оцінку доцільності приєднання до переговорного процесу.

Приєднання до угоди дасть можливість Україні запропонувати свій перелік товарів - як з метою експорту, так і для залучення інвестицій у відповідні сектори в Україні.

27 червня 2014 р. Україна та ЄС підписали економічну частину Угоди про асоціацію, яка передбачає створення зони вільної торгівлі. До того як угода почала діяти, для України скасували певні ввізні мита з Євросоюзу, які стосуються 94,7% усього обсягу промислових товарів і 83,4% сільськогосподарських товарів та харчової продукції, імпортованої з Євросоюзу, терміном дії до 1 січня 2016 р.. У 2015 році товарообіг між Україною та ЄС досяг 5 млрд. дол.. Метою створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС є формування спільного економічного простору в рамках поступової інтеграції до ринку ЄС. Економіка України на 50% залежить від експорту [45].

Питома вага товарів з високою часткою доданої вартості в українському експорті залишається низькою. У I півріччі 2021 року частка групи «Машини, обладнання та механізми» вартісній структурі експорту становила 8,9% проти 10,2% у I півріччя 2022 року. Позитивним моментом з початку року стало збільшення на 40,8% обсягів експорту по групі 17 УКТЗЕД «Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби», частка якої в структурі досягла 1,7% (рис.3.1).

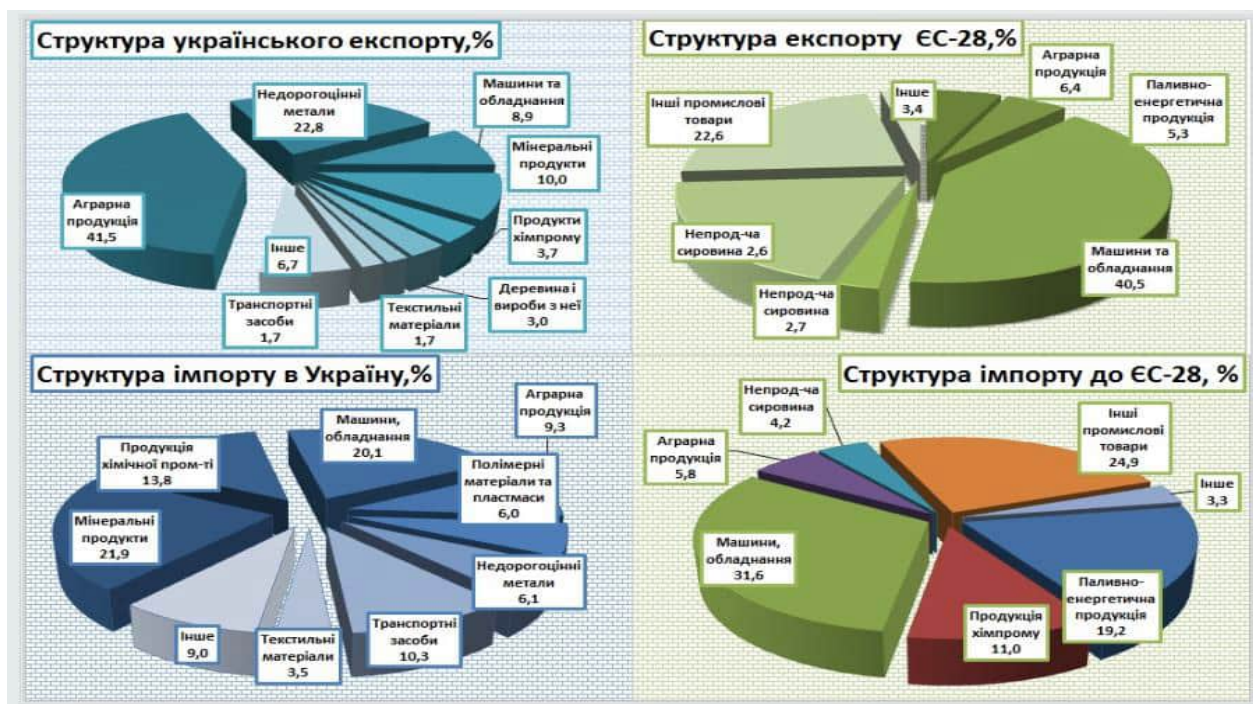

Рис.3.1. Структура експорту та імпорту України в ЄС

Джерело: розроблено автором

Звернемо увагу на те, що на сьогоднішній день три чверті вітчизняного експорту – це експорт сировини та продукції з низьким ступенем обробки. Зокрема, майже половина українського експорту у січні-червні цього року припала на: чорні метали – 19,6%, зернові культури – 18,7% та олії рослинні – 9,7%.

Серед причин зростання інтенсивності торгівлі України з ЄС можна виділити наступні:

- відміна мит і надання тарифних квот українським експортерам на ринку ЄС в рамках ЗВТ;
- переорієнтація торговельних потоків внаслідок військових дій РФ в Україні;
- зростання купівельної спроможності в ЄС та її спад внаслідок економічної кризи в Україні;
- розширення експортного асортименту та виходу нових виробників-експортерів на ринки ЄС внаслідок поступу у виконанні технічних та екологічних вимог ЄС.

З іншого боку, частка експорту до України у загальному обсязі експорту ЄС складає лише 1 % , що надзвичайно мало. Крім того, цей показник залишається незмінним протягом останніх п'яти років, що свідчить про обмежений вплив лібералізації в рамках ЗВТ на експорт ЄС. Тут варто відзначити, що, по-перше, українські середні митні ставки щодо товарів аграрного сектору з ЄС, були нижчими порівняно зі ставками ЄС і становили 11 % , а у випадку імпорту решти товарів з ЄС митні навантаження були ще меншими, а, по-друге, Україною застосовувалася невелика кількість нетарифних бар'єрів, відміна яких теж не відіграла суттєвої ролі для європейських експортерів[46].

Одним із шляхів подолання негативної структури вітчизняного експорту є терміновий перехід на глибокий інноваційний розвиток експортних галузей, більше того, зважаючи на технічні регламенти ЄС, запроваджені інноваційні

технології та проекти повинні відповідати також екологічним вимогам і правилам. Адже невиконання українськими виробниками вимог європейських технічних, санітарних та фітосанітарних норм на сьогодні є найбільшою проблемою при виході на європейський ринок.

Згідно з Індексом екологічної ефективності (Environmental Performance Index– EPI), в 2021 році Україна зайняла 44 місце з 180 країн, хоча слід відзначити майже двократне підняття вгору – з 95 позиції у 2014 році [25]. Загалом у порівнянні з країнами-членами ЄС Україна має найнижчий рівень екологічної інноваційності. Для прикладу, Німеччина посідає 4-ту позицію, а Польща – 27-му[51].

Загалом, еколого-інноваційна діяльність українських підприємств прямо залежить від їхнього розміру: великі підприємства володіють більшими коштами, виробляють більшу кількість продукції, частіше зацікавлені у виході на європейський ринок, а відтак мають більше можливостей і потреб відповідати технічним (екологічним) вимогам ЄС.

Варто відзначити, що швидкість переходу до стандартів ЄС залежить від ефективної роботи Національного агентства з акредитації України (НААУ) [24]. Найбільшим недоліком сьогодні є те що Україна ще не отримала право на акредитацію органів сертифікації продукції, послуг та процесів. Це право і сертифікат є найголовнішою «перепусткою» на ринок ЄС. У 2015 році НААУ не змогло виконати всі вимоги відповідних європейських інстанцій. Українські компанії-експортери можуть отримувати європейські сертифікати лише звернувшись до лабораторій країн ЄС, сплачуючи при цьому за дві сертифікації – українську та європейську. Україна не отримала у 2015 році сертифікатів на експорт м'яса (окрім птиці) з причини неспроможності підтвердити сприятливу епідеміологічну ситуацію в країні, а експорт молочної продукції розпочався лише у 2016 році[52].

Отже, співпраця України та країн Європейського Союзу у сфері екологічної політики є досить плідною та ефективною. Кількість екопрограм та інших механізмів допомоги для подальшого покращення екологічного стану

держави, а також для інтенсивнішого просування в євроінтеграційному напрямку збільшилося та посилилося. Зрозуміло, що процес адаптації законодавства України до вимог ЄС є досить складним, хоча чітко простежується тенденція збільшення його фінансування та надання експертної й технічної допомоги не лише від організації, а й окремими її державами-членами.

ВИСНОВКИ

Отож, в результаті проведеного дослідження у роботі було виконано ряд завдань, які ставилися до виконання відповідно до мети, що дозволяє зробити наступні висновки.

Охарактеризовано сучасні еколого-економічні проблеми Європейського Союзу, серед яких основними є: зміна екосистем – перетворення екосистем через втручання людини до природних процесів; зміління та заростання річок, зупинка їхнього руху, потепління води та відсутність кисневого обміну; знищення лісів; швидкий ріст населення разом із індустріалізацією, урбанізацією та інтенсифікацією сільського господарства, інтенсивним водоспоживанням для побутових потреб, які призводять до глобальної водної кризи.

Досліджено вплив еколого-економічних проблем на торгівлю між країнами Європейського Союзу та визначено, що формування світового економічного простору під впливом екологічних факторів супроводжується не лише диверсифікацією торговельних потоків і процесів лібералізації зовнішньоторговельних відносин, але й проявом зовнішніх ефектів позитивного та негативного характеру. Аналіз протиріч сучасного процесу лібералізації зовнішньоторговельних відносин засвідчує об'єктивний і суб'єктивний характер складності розв'язання екологічних проблем. Це, у свою чергу, потребує суттєвих наукових розробок, методів і принципів їх оптимізації шляхом консолідації зусиль міжнародної спільноти в налагодженні конструктивного співробітництва та взаємовигідного еколого-економічного партнерства, якщо ставиться мета розширення простору та розвитку нових форм зовнішньоторговельних відносин у використанні природно-ресурсного та еколого-інноваційного потенціалу країн ЄС.

Аналіз впливу еколого-економічних проблем на зовнішню торгівлю між Україною та Європейським Союзом показав, що вони прямо впливають на структуру експорту та імпорту. Перехід на єдині правові, організаційні,

фінансово-економічні засади щодо здійснення екологічного контролю якості продукції відповідно до норм та правил ЄС є чи не найбільшою проблемою як для українських органів влади, так і для виробників-експортерів. Наприклад, Директива 2014/24 ЄС передбачає необхідність встановлення стандартів підтвердження якості продукції, робіт та послуг, методів управління господарською діяльністю, критеріїв екологічного виробництва; інтеграцію екологічних стандартів та вимог до виконавців контрактів або до продукції; стандартів підтвердження якості продукції та міжнародних стандартів маркування продукції, вимог та методів визначення вартості закуплених товарів, робіт та послуг з розрахунку їх повного життєвого циклу та додаткових витратна екологічні, соціальні та технологічні наслідки використання відповідної продукції.

Угода про асоціацію України з ЄС, особливо в частині Угоди про ЗВТ, повинна стати додатковим стимулом еколого-інноваційної діяльності українських виробників-експортерів через необхідність підтвердження відповідності їхньої продукції європейським стандартам якості, критеріям екологічного виробництва. Інтеграція екологічних стандартів та вимог ЄС у вітчизняний економічний простір призведе до активізації виходу виробників на європейський ринок, що забезпечить зростання експорту, покращить його структуру в бік інноваційності та збільшить частку продукції з високою доданою вартістю та високотехнологічної продукції.

Таким чином, співпраця в галузі екологічної безпеки за останні 20 років стає одним з найважливіших зовнішньополітичних пріоритетів ЄС. Вона по-новому визначає основні напрямки всього ходу економічного процесу, як на міжнародному, так і на національному рівнях. Іншими словами, з'явився регулятор громадського соціально-економічного розвитку, що має загальний характер, - це регулятор екологічний.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Раджабова, З.К. Світова економіка: Підручник / З.К. Раджабова. - М. : НДЦ ИНФРА-М, 2013. - 304 с.
2. Спиридонов, І.А. Світова економіка: Навчальний посібник / І.А. Спиридонов. - М. : ИНФРА-М, 2013. - 272 с.
3. Стрелкова, І.А. Світова економіка: Навчальний посібник / І.А. Стрелкова. - М. : ВЦ РІОР, ИНФРА-М, 2013. - 267 с.
4. Халевинская, Е.Д. Світова економіка і міжнародні економічні відносини: Підручник / О.Д. Халевинская. - М. : Магістр, НДЦ ИНФРА-М, 2013. - 400 с.
5. Хасбулатов, Р.І. Світова економіка: Підручник для бакалаврів / Р.І. Хасбулатов. - М. : Юрайт, 2013. - 884 с.
6. Чеботарьов, Н.Ф. Світова економіка і міжнародні економічні відносини: Підручник для бакалаврів / Н.Ф. Чеботарьов. - М. : Дашков і К, 2013. - 352 с.
7. Ломакін, В.К. Світова економіка: Підручник для студентів вузів / В.К. Ломакін. - М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2012. - 671 с.
8. Івасенко, А.Г. Світова економіка: Навчальний посібник / А.Г. Івасенко, Я.І. Ніконова. - М. : КноРус, 2013. - 640 с.
9. Гурова, І.П. Світова економіка: Підручник для студентів / І.П. Гурова. - М. : Омега-Л, 2012. - 400 с.
10. Горшков В.О. Вплив реструктуризації вугільної галузі на зміну структури економіки регіону // Гуманітарні та соціально-економічні науки. 2005. № 2 (17). С. 185-187.
11. Зимак А.В. Чи є майбутнє для вугільних ТЕС в Європі? // Вісник МДІМВ Університету. 2017. № 5 (56). С. 130-150.
12. Зимак А.В. Трансформація енергетики в Німеччині: доля атомної та вугільної галузі // Сучасна Європа. 2017. № 5. с. 74-86.

- 13.Меден Н.К. Стан і перспективи буровугільної електроенергетики в Німеччині // Енергія: економіка, техніка, екологія. 2016. № 7. С. 24-35.
- 14.Мельникова С.І. Декарбонізація європейської енергетики: цілі та реалії // Сучасна наука: дослідження, ідеї, результати, технології. 2013. № 2 (13). С. 168-172.
- 15.Попов А.А. Зліт і падіння «Сілезького Ельдорадо»: роль вугледобувної галузі в історії Польщі в другій половині ХХ століття // Magistra Vitae: електронний журнал з історичних наук та археології. 2015. № 24 (379). С. 168-172.
- 16.Регіональна політика країн ЄС / Под ред. А. В. Кузнєцова. М .: Изд-во ІСЕМВ РАН, 2009 230 с.
- 17.Рожков А.А. Структурні перетворення у вугільній галузі і регіонах. Світовий досвід, проблеми, перспективи / Збірник статей. - Саарбрюкен (Німеччина): LAP LAMBERT Academic Publishing, 2015 року, 310 с.
- 18.Стародубровская І., Лободанова Д., Борисова Л., Філюшіной А. Стратегії розвитку старопромислових міст: міжнародний досвід та перспективи в Росії. Москва, 2011. Сер. 148Р Наукові праці
- 19.Цветкова С.Н. Вуглевидобувних регіон в постреструктурізаційний період // Регіон: Економіка і Соціологія. 2008. № 3. С. 97-103.
- 20.Капустін А.Я. Європейський союз: інтеграція і право / відп. ред. І.П. Блищенко. М .: РУДН, 2000..
- 21.Мещерякова О.М. Державний суверенітет і наднаціональні повноваження інститутів Європейського Союзу: протиріччя чи реальність? М., 2010 року.
- 22.Основи європейського інтеграційного права: підручник / за ред. А, Х. Абашидзе, А.О. Іншаковим. М .: Юрист. 2012.
- 23.Трегобчук В.М., Гуцуляк Г.Д., Гуцуляк Т.Г. та ін. Стан навколишнього середовища і його вплив на трудові ресурси Закарпатської області/ За ред. Г.Д. Гуцуляка. – Чернівці: Прут, 2002. – 164 с

24. Трегобчук В.М., Гуцуляк Г.Д., Гуцуляк Ю.Г. та ін. Стан навколишнього середовища і його вплив на трудові ресурси Чернівецької області/ За ред. Г.Д. Гуцуляка. – Чернівці: Прут, 1998. – 152 с.
25. Економіка природокористування і охорони довкілля: зб. наук. пр. / Є.В. Мішенін, Т.П. Галушкіна, І.В. Петенко. - К.: РВПС України НАН України, 2007. - 376 с.
26. Шило, Н.М. Екологічне будівництво. Запорука успіху і основні напрямки / Н.М. Шило // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. - 2011.
27. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням: підручник/ за аг. Ред. д.е.н., проф. Л.Г. Мельника та К.Е.Н., проф. М.К. Шапочки. - Суми: ВТД «Університетська книга», 2005.-759 с.
28. Корчак Г. І. Якість бутильованої питної води за мікробіологічними показниками / Г. І. Корчак А. К. Горваль // Довкілля і здоров'я. – 2006. – №7. – С. 29–32.
29. Наявність та основні показники роботи споруд для приймання, пропуску, відведення та очищення стічних вод за 2010 рік : стат. бюлетень / Державний комітет статистики України.
30. Лук'янихін В. О. Удосконалення нормативно-методичної бази економічної оцінки збитків, заподіяних забрудненням водних ресурсів України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.08.03 «Економіка навколишнього середовища» / В. О. Лук'янихін. – Суми, 1996. – 20 с.
31. Маценко А. М. Оценка экономического ущерба, обусловленного нарушением экосистемной функции воды и пути его снижения / А. М. Маценко, П. В. Тархов, В. И. Тарановский // Механизм регулирования экономики. – 2010. – №4. – С. 50–56.
32. Білявський Г.О., Бутченко Л.І., Навроцький В.М. Основи екології: теорія та практикум: Навчальний посібник. - К.: Лібра, 2002. - 352 с.

- 33.Бровдій В.М., Гаца О.О. Екологічні проблеми України (проблеми ноогеніки): Навч. посібник - К.: НПУ, 2000. - 110с.
- 34.Екологічний аудит: Підручник / В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, В.М. Навроцький та ін. - К.: Вища школа, 2000. - 344с.
- 35.Злобін Ю.А., Кочубей Н.В. Загальна екологія: Навчальний посібник. - Суми: ВТД Університетська книга, 2003. - 416 с
- 36.Флюд І. Методологічні проблеми виявлення еколого-економічних переваг у зовнішній торгівлі / Ірина Флюд // Вісник Львів. ун-ту. Сер. міжн. відн. - 2008. - Вип. 25. - С. 238-332.
- 37.Флюд І. Теорія міжнародної торгівлі: екологізація поглядів / І.В. Флюд // Економіка та держава. - 2009. - № 4. - С. 38-41.
- 38.Флюд І. Оцінювання еколого-економічних переваг у зовнішній торгівлі України / Ірина Флюд // Схід. - 2009. - № 5(96). - С. 11-16.
- 39.Пінчук І. Інструменти еколого-економічного регулювання міжнародної торгівлі / Пінчук І.В. // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. для студентів, аспірантів та молодих учених «Стратегія економічного розвитку країн в умовах глобалізації», м. Львів. 4-5 березня 2011 р. - Львів: Львівська економічна фундація, 2011. - С. 46-48.
- 40.Пінчук І. Моделювання взаємозв'язку між виробництвом експорту та забрудненням навколишнього середовища для України / Пінчук І.В. // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Забезпечення сталого розвитку економіки на макро- та мікрорівнях», м. Одеса, 12-13 лютого 2011 р. - Одеса, 2011. - С. 11-13.
- 41.Пінчук І. Еколого-економічні проблеми зовнішньої торгівлі України відповідно до концепції сталого розвитку / Пінчук І.В. // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Пріоритети нової економіки знань в ХХІ сторіччі», м. Ялта, 12-14 травня 2010 р. - Ялта, 2010. - С. 282-287.
- 42.Вплив створення зони вільної торгівлі з ЄС на економіку України. Аналітичне дослідження/ Міжнародний центр перспективних досліджень – Київ, 2013. – 197 с.

43. Власюк О.С. Экспортна стратегія України як чинник конкурентної боротьби на світовому ринку // Зовнішня торгівля: право та економіка, 2008. - №4. – С. 20-27
44. Документи офіційного сайту з екологічної політики Європи // [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.ecoline.eu/
45. Сучасна екологічна політика: етапи, принципи, напрямки. // [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.greensalvation.org/Russian/Publish/UR/
46. Сучасна екологічна політика: етапи, принципи, напрямки. // [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.greensalvation.org/Russian/Publish/UR/
47. Шоста програма дій в галузі навколишнього середовища. // [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.europa.eu.int/
48. Інформаційне бюро. Зелені стандарти. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.greenstand.ru/publ/view/3.html>
49. Закон України «Про загальнодержавну програму «Питна вода України» на 2006-2020 роки» : від 3 березня 2005 року, №2455-IV. – 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2455-15>.
50. Our Common Future. Report of the World Commission on Environment and Development. – World Commission on Environment and Development, 1987.- [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.worldinbalance.net/agreements/1987-brundtland.php>
51. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/trade_relation/free_trade_agreement/index_uk.htm
52. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
53. Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. Випуск 104. Частина II . [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uk.xlibx.com/4istoriya/92933-42-aktualni-problemi->

mizhnarodnih-vidnosin-vipusk-104-chastina-ii-kiiv-2012-aktualni-problemi-
mizhnarodnih-vidn.php

54. Baeten G., Swyngedouw E., Albrechts L. Politics, Institutions and Regional Restructuring Processes: From Managed Growth to Planned Fragmentation in the Reconversion of Belgium's Last Coal Mining Region. // *Regional Studies*, 33: 3, 1999. pp. 247-258, DOI: 10.1080 / 00343409950082436
55. Hancher L., Ottervanger T., Slot P. *EU State Aids*. London, Sweet & Maxwell, 2012 - 1183 p.
56. Kasper H., Etil B. V. The aftermath of the closure of the Dutch coal mines in South Limburg: Regional economic and social reconstruction. 2012 Available at: https://nowa-energia.com.pl/wp-content/uploads/2013/03/raport_uniwersytet_w_maastricht_en.pdf
57. *A Green Dimension for the European Community* / D. Judge (ed.). – London: Frank Cass, 1993.
58. Johnson S.P., Corcelle G. *The Environmental Policy of the European Communities*. – 2nd ed. – London: Kluwer Law International, 1995.
59. McCormick J. *Environmental Policy in the European Union*. – Basingstoke, UK: Palgrave, 2001.
60. Sabathil G., Joos C., Kebler B. *The European Commission: An Essential Guide to the Institution, the Procedures and the Policies*. – London: Kogan Page, 2008.
61. Hubbert M. K. *Nuclear Energy and the Fossil Fuels* / Hubbert M. King. – Publication Number 95. Shell development company. – Houston, Texas, 1956. – Available from: <<http://www.hubbertypeak.com/hubbertypeak/1956/1956.pdf>>
62. Kuznets S. Economic growth and income inequality / Simon Kuznets // *American Economic Review*. Rensselaer Polytechnic Institute, Troy, NY, USA – № 45. – 1995. – P. 15–17.

63. Mesarovic M., Pestel E. Mankind at the Turning-Point / Mesarovic Mihajlo, Pestel Eduard // The second report to The Club of Rome. – New York: E.P. Dutton & Co., Inc./Reader's Digest Press, 1974.
64. Stern D. I. The Rise and Fall of the Environmental Kuznets Curve / Stern David I. // World Development. – Vol. 32. No. 8. – 2004. – P. 1419–1439.
65. Yu.V. Dziadykevych, M.V. Buriak, R.I. Rozum, I.V. Liubezna, B.P. Duda // Innovative Solutions in Modern Science. International Journal. – Dubai, 2017. – № 2 (11). – С. 27-43. [Электронный ресурс]. – Доступный з <http://naukajournal.org/index.php/ISMSD/article/viewFile/1124/1242>
66. Rozum, P. I. Improving efficiency of using agricultural land / R. I. Rozum, I. V. Liubezna, O. M. Kalchenko // Scientific bulletin of Polissia № 3 (11), P. 1, 2017 – С. 193-196.

Ministry of Education and Science of Ukraine
Ivan Franko National University of Lviv
Faculty of International Relations
Department of International Economic Relations

ENVIRONMENTAL FACTOR AS THE MAIN FACTOR OF INFLUENCE ON
MACROECONOMIC STABILITY OF THE COUNTRIES OF THE WORLD

Summary of Master's Thesis
Specialty International Management

Foreign Language Advisor- Associate Professor _____.

Signature_____

Date _____

INTRODUCTION

Two centuries of industrialization and economic growth have brought significant material progress to humanity. Revolution and the tremendous economic progress were based on one key discovery: the widespread availability of coal, oil, and gas - fossil fuels. It was unknown at the time that mass combustion of these fuels would change the planet's climate. The energy that made our rapid progress possible could also destroy us. However, despite significant economic progress, humanity seems to be experiencing a "social recession." The detrimental effects of economic growth on the environment are becoming increasingly apparent. This is most quickly manifested in climate change, which is only one of the signs of the devastating effects of modern economic processes. There are others: desertification, soil erosion, deforestation, and the constant extinction of unique plant and animal species. At the national and local levels, we suffer from air pollution, noise and light, and the thoughtless destruction of valuable wildlife.

Problems of ecological and economic values in the context of globalization of the world economy were studied by such domestic scientists as M. Borushchak, V.O. Vlasenko, T.P. Alushkin, P.V. Zhyk, B.C. Kravtsiv, L.G. Melnik, D.M. Stechenko, V.Y. Reutov, S.K. Kharichkov and others, whose works are used in this paper. The current legal framework of Ukraine, analytical and statistical data of the National Bank of Ukraine, as well as information resources of the World Wide Web were also used to write the master's thesis.

The purpose of the master's work is to clarify the principles of economic activity on the basis of rational use of resources, taking into account environmental and economic values and substantiation of concepts and principles of ecological economics in the context of globalization.

This goal necessitated the solution of the following main tasks:

- to reveal the essence and terminology of ecological and economic values;
- to explain the relationship between ecology and economics in the world economy;
- to identify the main tasks of environmental and economic direction;

- to analyze the impact of environmental and economic problems on the development of the world economy and globalization;
- to identify the main causes and consequences of environmental and economic problems for the economy;
- to study the impact of economic indicators on CO₂ emissions in the regions of the world;
- to consider the participation of the United States, the European Union and the Asia-Pacific region in solving global economic problems;
- to determine the essence and features of the formation of ecological and economic values in Ukraine;
- to study the impact of economic indicators on CO₂ emissions in Ukraine.

The object of research is ecological and economic values as a way to optimize the economic activity of countries in the context of globalization.

The subject of the study is the peculiarities of the application of ecological and economic values in international economic relations.

The work consists of an introduction, three sections, conclusions and a list of sources used. The first section reveals the theoretical foundations of the study of ecological and economic values, the main approaches and positions to the interpretation of the concept of ecological economy, as well as the basic principles and objectives of ecological economics as a science.

The second section is a set of methods and techniques of scientific knowledge, qualitative analysis of environmental problems of the world: causes and consequences for the economy and quantitative method of econometric analysis, which allowed to study current environmental and economic problems of the US, EU and Asia.

The third section reveals the essence and features of the formation of ecological and economic values in Ukraine, the views and ideas of modern scientists, as well as the impact of economic indicators on CO₂ emissions in Ukraine by econometric analysis.

The master's thesis's total volume is 83 pages, of which the main content is set out on 75 pages. The list of processed sources includes 36 items on 3 pages.

MAIN PART

Economic growth, like all human activities, must take place within ecological limits. The economy can be interpreted as a subsidiary of the environment. When our demand for resources and environmental services begins to outpace the planet's ability to provide them, then the problems we accumulate for ourselves become extremely serious. We have reached this point and gone beyond it.

Classical economic theory tells us that there is a direct link between material wealth and human happiness. However, the reality seems more complicated. When a nation is sufficiently developed and prosperous, further pursuit of active economic growth may lead to a deterioration in the quality of life, even when key macroeconomic indicators show improved living standards. Today we need to rethink how we measure the progress of countries. After all, in order to overcome the consequences of misuse of the planet, we also need to commit ourselves not only to economic but also to social and environmental growth.

The term "ecology" comes from the Greek word *oikos*, which means house, dwelling, and *logos* - science. This term was first used in 1864 by the German scientist and biologist Ernst Haeckel. In general, ecology can be interpreted as the science of living organisms' relationship between themselves and the environment. Subsequently, this biological term began to be actively used by representatives of various industries. At the same time, the term economics comes from the Greek word *oikonomike*, which literally means the art of housekeeping. It can be explained as a science that studies how society uses limited resources to produce goods and services and distributes them among people. During the development of ecology as a science, there was a gradual evolution of humanity, from the state of survival to the modern state, where everyone cares only about their own interests and the satisfaction of constant needs, using the exhaustive resources of the planet. Neither the laws of nature nor the consequences caused by the exploitation of natural resources have been taken into account here. Today there is a threat of climatic anomalies, unknown

diseases are spreading, the mortality rate of people of working age is constantly growing. That is why the study of the relationship between ecology and economics, as well as understanding the ecological and economic values of society, becomes especially important.

In 2005, the United Nations Millennium Ecosystem Assessment was conducted, which concluded that people are actively abusing the planet's natural resources, rivers, oceans, soils, and forests. Over the past 50 years, humans have changed the ecosystem faster and more extensively than at any time in human history, mainly to meet the rapidly growing needs for food, fresh water, wood, fiber, and fuel. This has led to a significant and to some extent irreversible loss of diversity of life on Earth. The following facts were given:

- 1) from 10 to 30% of all species of mammals, birds and amphibians are currently threatened with extinction;
- 2) 60% of the world's ecosystems have been degraded by human influence;
- 3) 20% of the world's corals have been lost in the last 20 years;
- 4) 50% of the world's wetland ecosystems have been destroyed in the last five decades;
- 5) since 1945, more wildlands have been converted into agriculture than in the 18th and 19th centuries;
- 6) the world's fish and freshwater resources are already so degraded that they cannot sustain the current human population;
- 7) up to 70% of the rivers of the world's largest country - China - are dead or dying.

Ecological and economic values of society are based on the approaches and achievements of various scientific schools and disciplines and a comprehensive approach to economic activity in the context of its interaction with the environment and human communities. The main task of the ecological and economic direction is to ensure sustainable economic development while maintaining the integrity of the biosphere as a living environment and human activity. Based on ecological and economic values, such science as "ecological economy" is formed, a term that was

first used in 1989 in the publication "Concept of the ecological economy" (Blueprint for a Green Economy), which was devoted to the economic justification of the concept of sustainable development. This publication was made by a group of leading scientists and economists commissioned by the British government. The green economy seeks to depict the external environmental impacts and costs of the economy and propose solutions to reduce or eliminate these costs to manage natural resources better and promote social well-being. Unlike the traditional economy, which focuses on private property, the ecological economy is primarily concerned with managing common or public property, such as lakes, rivers, and parks.

A green economy is defined by the United Nations Environment Program (UNEP) as "improving human well-being and social justice while significantly reducing environmental risks and deficits" or "a low-carbon, resource-efficient and socially integrated economy".

Thus, the ecological economy is based on the following basic ecological and economic principles:

- 1) the formation of new areas of economic activity related to environmental protection;
- 2) rational use of natural and energy resources;
- 3) reduction of greenhouse gas emissions;
- 4) introduction of eco-technologies;
- 5) processing and utilization of waste;
- 6) the production of environmentally friendly products that generate income and reduce the negative impact on the environment.

That is why the ecological economy considers growth from the standpoint of increasing the use of energy and resources of the planet's ecosystem and increasing the generation of waste and pollution. Any growth has its price, and it cannot be permanent. Therefore, society must move from growth to development and modernization, based on increasing the level of satisfaction of human needs while using a constant amount of resources and natural energy. Today, we can see that businesses are gaining a competitive advantage due to the deterioration of the

environment and human health. In the context of globalization, this is happening at the international level. Countries with lower environmental requirements for industry and production can constantly increase their market share, due to the irrational use of resources that harm the environment. Greening the economy should focus on achieving three environmental and economic goals:

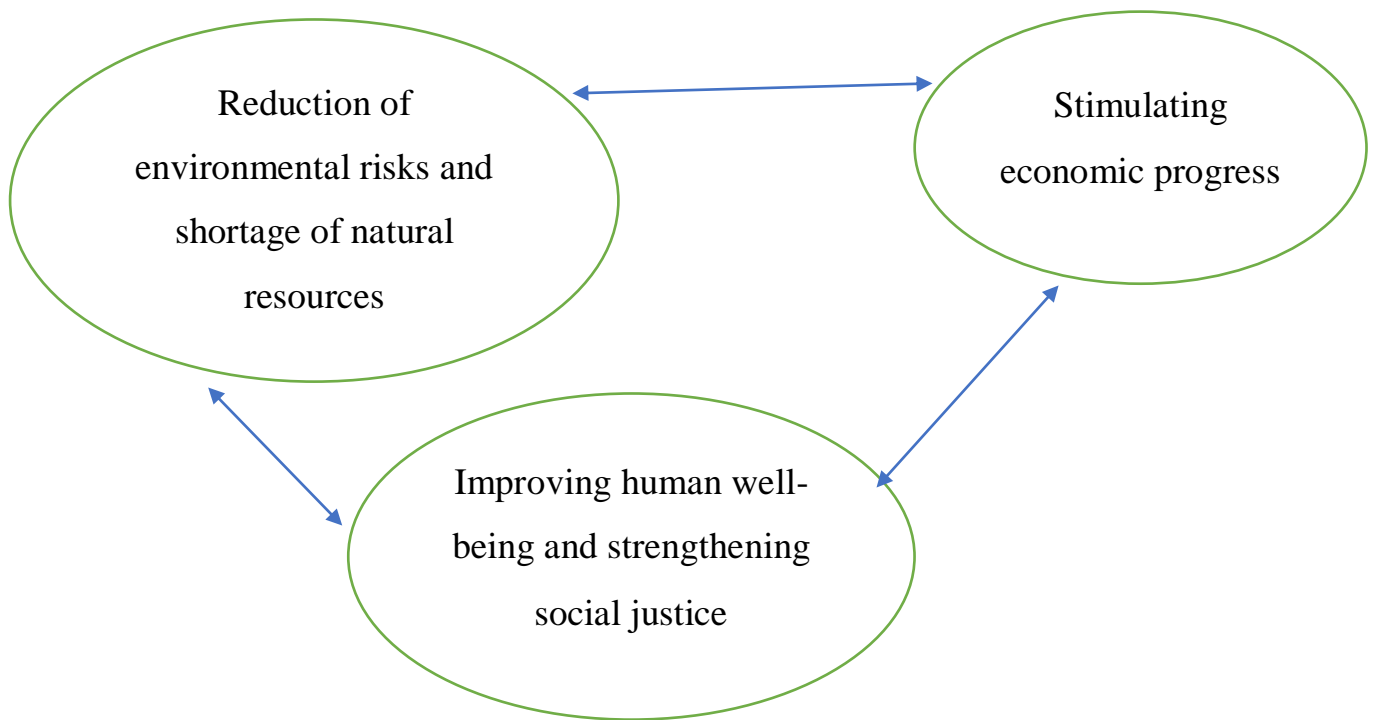

Figure 1. The main tasks of the ecological economy.

After all, the greening of the economy is an important factor in economic progress, which should be based on environmental and economic values to ensure ecological sustainability and social equality, which can be considered a promising path to sustainable development.

The impact of the economy on the environment is becoming increasingly visible with the development of the world economy. Accordingly, there are a large number of new studies that try to explain and analyze this relationship. Scientists who have studied this question include N. Georges-Rogen, O. Clewend, K. Boulding, R. Hutting. However, the report of the Club of Rome, which was proposed in 1992, deserves the most attention. This international non-governmental organization was established in 1968. It brings together scientists and public personalities from more than 30 countries around the world who are concerned about the prospects for human

development. The aim of the Club of Rome is to solve current problems through the development of a new direction, called global modeling, which can be used to scientifically analyze the problems of mankind associated with limited resources, rapid growth of production and consumption. Also to warn humanity about the critical situation in the world to achieve global balance.

The concept of sustainable development has the following components:

- economic;
- ecological;
- social.

The economic component involves minimizing and optimizing the use of natural resources, which are exhaustible, and the use of more environmentally friendly technologies. The ecological component involves maintaining the conditions of the biosphere, preserving biological diversity and stopping environmental degradation. The social component involves the reduction, and in the future - the elimination of poverty, the priority of the interests of each person, the expansion of the democratic foundations of society.

The concept of sustainable development is large-scale, as it provides for the achievement of many goals in various spheres of human life and economic activity. In order to achieve the goal of sustainable development, it is necessary to apply innovative approaches, because traditional approaches can have a negative impact. One of the key principles of the concept of sustainable development is to reduce the negative anthropogenic impact on the environment. Given the fact that the environmental aspect of sustainable development can be considered vital, as the state of the environment affects all other components of the concept (economic, social and others), we can say that environmental and economic values are the basis for sustainable development.

It is important to understand that global environmental problems are caused not only by increasing human impact on the environment but also by the inequality of levels of socio-economic development of different regions and countries, economies

and cultures of the world. These issues cannot be resolved without a joint and systematic effort using economic, legal and technological tools.

Today, three large ecologically destabilized areas, covering about 20 million square kilometers of land, have emerged in Europe, Asia, and America. At the same time, less than 10% of natural ecosystems can still be considered untouched. Some countries located in these areas are developing rapidly economically and are continually increasing polluting emissions. Meanwhile, environmental conditions continue to deteriorate. The United Nations alone has spent several trillion US dollars on environmental programs over the twenty years of implementing the sustainable development strategy. Despite some improvement on the ground, the world's ecological situation has deteriorated significantly, with new risks and threats. This is easily explained by the fact that only developed countries have adopted and adhered to strict environmental legislation; they also adequately fund their environmental programs.

Moreover, they help the poorest countries, which often causes frustration and outrage among their elites, who believe that justice is being violated. Undoubtedly, developed countries accept their responsibility in the context of international sustainable development efforts. They take into account their society's focus on the global environment, as well as on the technology and financial resources they own.

However, as we have seen before, the resources spent in developing countries change virtually nothing in their economic structure. This is not because they are ineffective; but because they do not invest in the creation of a civilized market for production and consumption. We can say that humanity is experiencing a comprehensive environmental crisis. By this, we mean an environmental emergency. It is characterized by persistent negative changes in the environment, harmful to the biosphere and human health. This situation is due to the industrial and technical pressure that society exerts on nature. The problem is that this human activity's scope does not correspond to the Earth's resources and environmental capabilities. We want the planet to give us what it can no longer give us. Our growing needs and desires are spiraling out of control.

The European Union (EU) is the largest region influencing world environmental policy. The modern European Union is the only one of all existing groups of states that emerged in the process of regional economic and environmental integration, which is on the verge of full integration.

The deterioration of the environmental situation in Europe is influenced by a number of economic and legal factors. They operate in different spheres and vary in the scale of their impact and the severity of the consequences. These factors include macroeconomic policies that lead to extensive use of natural resources; investment policy focused on the development of exploitation of natural resources of economic sectors; inefficient sectoral policy, namely in the fuel and energy sector, agriculture and forestry; imperfect legal framework; lack of an ecologically balanced long-term strategy; insufficient consideration of the indirect effect of nature protection; the existence of an effective incentive in the form of obtaining significant and rapid profits from overexploitation or sale of natural resources such as oil, gas, forest and ore. These factors give rise to such complex environmental problems as:

- The greenhouse effect and the global warming caused by it.
- Acid rains and corresponding pollution of the aquatic environment in lakes.
- Accumulation of toxic substances and radioactive waste in the environment.in the environment.

The EU's environmental policy should consider the diversity of environmental problems in different regions of the European Union, as well as the potential benefits and costs of action or inaction. It should be based on measures and preventive actions, and stimulate sustainable economic development. European laws and programs of action in the field of the environment are adopted after consultation with the Committee of the Regions, the Economic and Social Committees. Member states must fund and implement the EU's environmental policy. For the last 50 years, the European Union has pursued its own policy in the field of environmental protection. Significant environmental measures have been taken, a legal framework has been set up to regulate and coordinate the environmental activities of the Member States, and

new approaches to protecting and improving the quality of the environment have been developed and implemented. The EU is currently one of the world leaders in international environmental cooperation. At the same time, the EU's environmental policy and activities as a whole are inextricably linked with global environmental measures, including those under the auspices of the United Nations. Environmental protection is one of the EU's priorities, along with other areas of integration. The EU has broad competence in the field of environmental protection, and a significant number of pan-European regulations are issued in this area. The EU also has the necessary powers to carry out international cooperation in the field of environment.

An analysis of the dynamics of the ecological state of Ukraine has shown that over the past five years, the environmental crisis has continued to develop, covering more and more territories of Ukraine. This is facilitated by almost complete lack of allocations for serious environmental measures in all industries; lack of control and practical impunity for activities that destroy nature; increase in the number and capacity of man-made accidents due to outdated equipment and technologies in production, as well as very low efficiency of treatment facilities, of those that still work; extremely low level of ecological education of the population.

First of all, it is necessary to increase the level of ecological education of the population of Ukraine, and to introduce large material penalties for damage to the environment, both for industrial enterprises and for individuals. Material stimulation of such measures is also necessary, but not in the form of mysterious budget funds, but large tax benefits to those enterprises that will supply high-efficiency treatment facilities and strictly monitor the amount of effluent discharged.

In parallel with these measures, the area of biosphere reserves and national parks should be increased, even if the area of exploited land has to be significantly reduced. An important step towards improving the environmental sphere was the adoption on July 28, 1996 of the Constitution of Ukraine, which states that ensuring environmental security and maintaining ecological balance on the territory of Ukraine is the state's obligation and everyone is obliged not to harm nature and to compensate

for losses (Article 66). Ukrainian legislation is to prepare draft regulations, which will later be approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine:

1. Rules of compensation for damage related to violations of environmental legislation;
2. Regulations on environmental control;
3. Regulations on environmental audit;
4. Regulations on environmental licensing.

Ecological monitoring of the environment is a modern form of realization of processes of ecological activity by means of informatization that provides regular estimation and forecasting of a condition of environment and vital activity of a society. Establishment and functioning of the State system of ecological monitoring of the environment should perform the following functions:

- ecologically rational use of the natural potential of the state;
- rationally solve problems that arise as a result of environmental pollution, dangerous natural phenomena, man-made accidents and catastrophes;
- development of international relations for nature conservation, protection of the ozone layer of the atmosphere, prevention of anthropogenic climate change.

That is why Ukraine should continue the path of cooperation with the EU in the framework of acquiring environmental values. After all, the European Union is one of the key players in the international environmental arena. The Joint EU-Ukraine Action Plan contains a number of tasks, which include steps to create conditions for good governance in the field of environmental protection, prevent ecological degradation and expand cooperation between Ukraine and the European Union. The EU and Ukraine have established a partnership in the field of climate change.

In general, cooperation between Ukraine and the European Union in the field of environmental policy is quite productive and effective. The number of eco-programs and other assistance mechanisms for further improvement of the state's ecological condition, as well as for more intensive progress in the European integration direction, has increased and intensified. It is clear that the process of adaptation of Ukrainian legislation to EU requirements is quite complicated.

However, there is a clear trend of increasing its funding and providing expert and technical assistance from the organization and individual member states.

CONCLUSIONS

All economic processes in society, both in individual and social aspects, take place through humanity. They, in turn, are very closely and naturally connected with the biosphere. After all, man and other living organisms are a part of the biosphere and its structure. People use more and more opportunities to carry out their economic activities while increasing its negative impact on the biosphere and related environmental processes. Based on ecological and economic values, such science as "ecological economy" is formed, a term that was first used in 1989 in the publication "Concept of the ecological economy", which was devoted to the economic justification of the concept of sustainable development. However, there is no standard agreed definition of the green economy. It can be seen as an alternative vision of growth and development that promotes economic, environmental and social well-being. The main task of the ecological and economic direction is to ensure sustainable economic development while maintaining the integrity of the biosphere as a living environment and human activities, as well as the formation of new economic activities related to environmental protection, rational use of natural and energy resources, greenhouse gas emissions. The impact of the economy on the environment is becoming increasingly visible with the world economy's development. Accordingly, there are a large number of new studies that try to explain and analyze this relationship. Scientists who have studied this question include N. Georges-Rogen, O. Clewend, K. Boulding, R. Hutting. However, the report of the Club of Rome, which was proposed in 1992, deserves the most attention. In fact, the concept of sustainable economic development was adopted. The main idea of this concept was to ensure economic growth through the use of less material and energy-intensive

technologies. The distribution of world wealth must be fair and the environmental situation must not deteriorate. The deterioration of the world's ecological situation is influenced by a number of economic and legal factors. They operate in different spheres and vary in the scale of their impact and the severity of the consequences. Among these factors: macroeconomic policy, which leads to the extensive use of natural resources, investment policy, focused on the development of exploitation of natural resources, inefficient sectoral policy, namely in the fuel and energy sector, insufficient consideration of the indirect effect of nature protection, the existence of a sufficient incentive in the form of significant and rapid profits from overexploitation or sale of natural resources such as oil, gas, forests and ores. Today, there are three large ecologically destabilized areas, covering about 20 million square kilometers of land, and have emerged in Europe, Asia and America. Some countries located in these areas are developing economically and rapidly and are steadily increasing pollutant emissions. According to an econometric study for the United States, a positive point can be identified: CO₂ emissions have been declining since 2009. US GDP, exports and imports tend to grow throughout the period under review, but inflation and unemployment fluctuate significantly. In contrast to the United States, CO₂ emissions in the EU have been increasing since 2014, suggesting that all economic, environmental and social processes taking place within the EU's regional integration have a negative impact on the environmental indicator, CO₂ emissions. As for the Asia-Pacific region, CO₂ emissions in the Asia-Pacific region have been declining, as in the United States since 2014, suggesting that all economic, environmental and social processes occurring in the Asia-Pacific region have a positive impact on the environment. An analysis of the dynamics of the ecological state of Ukraine has shown that over the past five years, the ecological crisis has continued to develop, covering more and more territories of Ukraine. This is facilitated by the almost complete lack of allocations for serious environmental measures in all industries, lack of control and practical impunity for activities that destroy nature, increasing the number and capacity of man-made accidents due to outdated equipment. Ukraine must clearly enshrine the issues of the environment and

sustainable development in its trade policy. Develop its own tools for assessing the impact of trade, in particular, on sustainable development and the environment as part of it.